

BULGARİSTAN ÜLKE RAPORU

Hazırlayan
Ayşe Oya BENLİ
2008

T.C.
Başbakanlık
Dış Ticaret Müsteşarlığı
İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi

BULGARİSTAN

Temel Sosyal ve Ekonomik Göstergeler (2007)

Nüfus	7,7 milyon
Dil	Bulgarca
Din	%86,6 Ortodoks, %13,08 Müslüman ve Diğerleri
Yönetim Biçimi	Parlamenter Demokrasi
Başkent	Sofya (1,241 milyon)
Başlıca Kentler	Filibe (705 bin), Varna (460 bin), Burgas (420 bin), Stara Zagora (356 bin), Blagoevgrad (329 bin), Pleven (298 bin), Pazardjik (294 bin)
GSYİH (milyar \$)	39,6
GSYİH/kişi	5 220
Büyüme Oranı (%)	6,2
Enflasyon Oranı (% ortalama)	9,8
İşsizlik Oranı (%)	7,7
İhracat (milyar \$)	18 441
İthalat (milyar \$)	30 163
Toplam Dış Borç (milyar \$)	30 077
Cari İşlemler Dengesi (milyar \$)	-8 530
Para Birimi (Leva)	1,26 Leva: 1 \$ 1,96 Leva: 1 Avro
Doğal Kaynaklar	Boksit, bakır, çinko, kurşun, kömür, kereste
Sanayi Ürünleri	Elektrik, gaz ve su; gıda, içecek ve tütün; makina ve ekipman, baz metaller, kimyasal ürünler
Tarımsal Ürünler	Sebzeler, meyveler, tütün, çiftlik hayvanları, şarap, buğday, arpa, ayçiçeği, şeker pancarı
İhraç Ürünleri	Giyim, ayakkabı, demir ve çelik, makina ve ekipman, yakıtlar
İthal Ürünleri	Yakıtlar, mineraller ve ham maddeleri, makine ve ekipman, metaller ve cevherleri, kimyasallar ve plastik, gıda, tekstil ürünleri
KDV Oranı	%20
Kurumlar Vergisi	%10

Kaynak: The Economist Intelligence Unit, CIA the World Fact Book

Genel Ekonomik Durum

1989 yılından sonra Doğu Bloku ülkelerinde başlayan değişim ve bu değişim ile birlikte Komünist Ülkeler Arasında Karşılıklı Ekonomik Yardımlaşma Konseyi'nin (COMECON) işlevini yitirmesi, Bulgaristan'ın üretim pazarlarını yitirmesine ve ülkede atıl kapasitelerin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Bulgaristan'ın pazar ekonomisine geçişinden sonra, başarıyla uygulanamayan reformlar sonucunda 1996 yılında ülkede bir ekonomik kriz başlamıştır. Leva, Dolar karşısında önemli ölçüde değer kaybetmiş; dış borçların ödenmesinde zorluklar yaşanmıştır. İç ve dış ticaret durma noktasına gelmiştir. Özel sektör zarar görmüş; birçok firma kapanmış ve bazı bankalar faaliyetlerini durdurmak zorunda kalmıştır. Yıl sonunda uygulamaya konulan istikrar paketi de krizin aşılmasında etkili olamamıştır. 1994 yılından itibaren pozitif büyüme gösteren ülke ekonomisi 1996 yılında %10,9 oranında küçülmüştür. 1997 yılı Şubat ayında ekonomik kriz daha da derinleşmiştir. Kamu harcamalarının kontrol altına alınamaması, ülkenin seçim dönemine girmesi, artan faiz oranları ve ulusal paranın değer kaybetmesi nedenleri ile ülke hiper enflasyon sürecine girmiştir.

IMF ile imzalanan anlaşma çerçevesinde 1997 yılı Temmuz ayında Para Kurulu kurulmuştur. Para Kurulunun kurulması ve Levanın Alman Markına endekslenmesi ile birlikte ülkede makro ekonomik istikrar sağlanmış olup, 1998 yılından sonra büyüme yeniden başlamıştır. 1 Ocak 1999 tarihinden itibaren ise Leva, 1 9555,83Lv:1€ kurundan Avro'ya endekslenmiştir.

Para Kurulu tasarısı çerçevesinde, Bulgar Merkez Bankası'nın (Bulgarian National Bank-BNB) döviz rezervlerinin para arzının en azından %100'ünü karşılaması gerekmektedir. Dolayısı ile para arzı ve kredi büyümesi üzerindeki denetim oldukça sıkıdır. Bu denetim Merkez Bankası'nın ticari bankaları finanse etmesi ve kamuya borç vermesi üzerinde yasak bulunmasını da içermektedir. Bu sıkı uygulamalar neticesinde ülkedeki yıllık ortalama enflasyon 1997 yılı Mart'ında %2000'lerin üzerindeyken, 17 ay içinde tek haneli rakamlara düşmüştür. 2002-2006 yılları arasında yıllık ortalama enflasyon oranı % 5,3 olmuştur. 2006 yılı ortalama tüketici fiyatları enflasyonu %7,3 düzeyindedir. Enflasyondaki yükselmeye 2006 yılı Ocak ayında artırılan özel tüketim vergisi oranları neden olmuştur.

Bulgaristan Cumhuriyeti Enflasyon Oranları (%)

2002	2003	2004	2005	2006
5,8	2,3	6,1	5,0	7,3

Kaynak: The Economist Intelligence Unit, Bulgaria Country Report, July 2007

Yüksek işsizliğin geçmişte önemli bir sosyal sorun olmasına rağmen, son yıllarda işsizlik oranları düşüş göstermeye başlamıştır. İşsizlik sorunu, 1998 ortalarında başlayan ve 2000'e kadar devam eden hızlı yeniden yapılanma süreci ile ortaya çıkmıştır. İşsizlik sorununun azaltılmasında son yıllarda özel sektörde artan iş olanaklarının payının yanı sıra devletin iş yaratmaya dönük olarak uyguladığı daha aktif politikalar da rol oynamıştır. 2005 yılı itibarı ile işsizlik oranı %11,5'tir.

Yıllar İtibarı ile GSYİH Büyüme Hızları (%)

2002	2003	2004	2005	2006
4,5	5,0	6,6	6,2	6,1

Kaynak: *The Economist Intelligence Unit, Bulgaria Country Report, July 2007*

*: Tahmini

1997 yılından bu yana üretim artışı genellikle iç talepten kaynaklanmıştır. Yalnızca 2002 yılında büyüme, ihracat artışının itici gücünden etkilenmiştir. Yatırımlar 1997 yılından bu yana hızla artarken tüketim harcamaları da önemli artışlar göstermektedir. 2006 yılında GSYİH %6,1 oranında büyümüştür. 2006 yılı büyüme rakamı hükümetin %6,5 olan yılsonu tahmininin gerisinde gerçekleşmiştir. 2006 yılında büyümenin itici gücünü sabit yatırım harcamaları teşkil etmiştir. Sabit yatırım harcamalarındaki artış, gayri menkul yatırımları, inşaat mühendisliği projeleri ve makine-ekipman alımı harcamalarındaki artıştan kaynaklanmıştır.

Özel sektörün GSYİH'daki payı 1989 yılından itibaren ciddi bir artış göstermiştir. Söz konusu artış, tarım sektöründe meydana gelen yapısal değişiklikler dışında komünizm sonrası dönemin ilk yıllarında küçük işletmelerin yeniden yapılandırılması üzerinde özellikle durulması ve imalat ve çıkarım sanayilerinde özelleştirmenin son yıllarda gelişme göstermesi sayesinde olmuştur.

Resmi tahminlere göre GSYİH, 2005 itibarı ile 1989 yılı seviyesinin %97'sine ulaşmıştır. Söz konusu dönemde nüfusun hızla düşüş göstermesi nedeni ile kişi başına düşen GSYİH ise 1989 seviyesinin % 12,4 üzerinde gerçekleşmiştir. GSYİH'nın güçlü bir artış gösterdiği 2006 yılında ise kişi başına düşen gelirin, yılsonu itibarı ile 1989 yılı seviyesinin %20 üzerinde olduğu tahmin edilmektedir.

Bulgaristan'ın satın alma gücü paritesine göre kişi başına GSYİH değeri, AB üyesi 27 ülke arasında yalnızca sonuncu Romanya'nın önündedir. Ülkenin AB ülkelerine kıyasla yüksek düzeyde seyreden enflasyonu ve geniş cari işlemler açığı önemli bir sorun teşkil etmektedir.

Karşılaştırmalı Ekonomik Göstergeler, 2006

	Bulgaristan	Romanya	Slovakya	Rusya
GSYİH (milyar \$)	31,5	115,3 ^a	55,0	978,2 ^a
Kişi Başına GSYİH (\$)	4 090 ^a	5 330 ^a	10 090 ^a	6 870 ^a
Kişi Başına GSYİH (\$, satın alma gücü paritesine göre)	10 040 ^a	9 680 ^a	17 550 ^a	12 160 ^a
Tüketici Fiyatları Enflasyonu (ort., %)	7,3	6,6	4,5	9,7 ^a
Cari İşlemler Dengesi (milyar \$)	-5,0	-12,6 ^a	-4,4 ^a	95,6 ^a
İhracat (fob, milyar \$)	15,1	32,6 ^a	41,7	302,3 ^a
İthalat (fob, milyar \$)	21,9	47,4 ^a	44,6 ^a	162,7 ^a
Dış Borç (milyar \$)	26,5	52,8 ^a	30,4 ^a	293,1 ^a

Kaynak: *The Economist Intelligence Unit, Bulgaria Country Profile 2006-Bulgaria Country Report, July 2007*

(a): Tahmini

Ekonomide Geleceğe Yönelik Beklentiler

Projeksiyon Özeti

	2006 ^a	2007 ^a	2008 ^b	2009 ^b
Reel GSYİH Büyüme Hızı (%)	6,1	6,2	5,5	5,1
Sınai Üretim Artış Hızı (%)	5,9	5,5	5,1	5,2
İşsizlik Oranı (% , ortalama)	9,6	8,0	7,1	6,6
Tüketici Fiyatları Enflasyonu (%)				
Ortalama	7,3	6,0	4,4	3,0
Yıl Sonu	6,0	5,4	3,7	2,9
İhracat (fob, milyar \$)	15,1	18,8	23,5	27,9
İthalat (fob, milyar \$)	21,9	28,0	32,7	37,2
Döviz Kuru				
Lv:ABD \$ (ortalama)	1,56	1,44	1,42	1,48
Lv: Avro (ortalama)	1,96	1,96	1,96	1,96

a: Gerçek, b: EIU öngörüsü, c: EIU tahmini

Kaynak: The Economist Intelligence Unit, Bulgaria Country Report September 2007 Monthly Updater

Ekonomik Büyüme

Bulgaristan'ın GSYİH artış hızı 2006 yılında % 6,1 olmuştur. 2007 yılının ilk üç aylık dönemi itibarı ile GSYİH artış hızı yıllık % 6,2'dir. GSYİH'daki büyümenin itici gücü sabit sermaye yatırımlarındaki artış olmuştur. Özel tüketim harcamalarının da az da olsa büyümeye katkısı bulunmaktadır. İnşaat ve yatırım faaliyetlerinin 2007 yılı ikinci çeyreğinde de devam etmesi, 2007 yılında yaklaşık %6,2 oranında büyüme gerçekleşeceği tahminlerini doğrulamaktadır. Ancak kamu sektöründe ücret artışlarının yavaşlaması, inşaat faaliyetlerinin azalması neticesinde iç talep artışının kısıtlanmasına bağlı olarak 2008-2009 döneminde reel GSYİH büyüme hızının yavaşlayabileceği düşünülmektedir. Yine de, sabit sermaye yatırımlarındaki güçlü büyümenin AB'ye ekonomik uyum için gerekli kriterleri sağlamaya yardımcı olacağı tahmin edilmektedir.

Enflasyon

2006 yılı başlarında alkol ve tütün üzerinden alınan özel tüketim vergisi oranlarının artırılması, 2006 yılı enflasyonunun % 7,3'e yükselmesine neden olmuştur. 2007 yılında vergi oranlarındaki bu artışın etkisinin kalkması ile enflasyon ilk altı aylık dönem itibarı ile önemli ölçüde düşmüştür. Ancak Haziran ayı itibarı ile % 5,6 olan 2007 yılı yıllık enflasyon oranı Temmuz ayında %8,4'e yükselmiştir. Enflasyondaki söz konusu hızlı artış, tüketici fiyat endeksinin en önemli bileşeni olan gıda ve alkolsüz içecek fiyatlarındaki yıllık % 14,7 oranındaki artıştan kaynaklanmıştır. Gıda fiyatlarındaki bu hızlı artış, 2007 yılında ortalama enflasyonun 2006'ya göre genel olarak düşecek olmasına rağmen, % 5 düzeyinde gerçekleşeceği anlamına gelmektedir. Enflasyonun daha sıkı ücret politikaları ve kısıtlanmış likidite arzı ile 2008'de düşmesi beklenmektedir. Bununla birlikte işçi kesiminin ücretlerle ilgili baskıları nedeni ile enflasyonun 2008-2009 döneminde de yüksek düzeyde seyredeceği tahmin edilmektedir.

Döviz Kurları

Para Kurulu uygulamasının 2008-2009 döneminde de devam etmesi beklenmektedir. Avronun güçlenmesi ve yüksek enflasyon Levanın 2008 ve 2009 yıllarında değer

kazanmasına neden olacaktır. 2010 ya da 2011'de ülkenin Avro'ya geçmesi beklenmektedir.

Cari İşlemler Dengesi ve Dış Ticaret

Cari işlemler açığındaki genişlemenin ardındaki en önemli etken dış ticaret açığındaki büyümedir. Cari işlemler açığının 2007 yılında GSYİH'nin % 20'sine ulaşması beklenmektedir. Yatırımlara bağlı ithalat artışının güçlü bir şekilde büyümeye devam edeceği düşünülmektedir. Ülkeye yabancı yatırım akışının 2008-2009 döneminde de devam etmesi beklenmektedir. Ancak yine de geniş dış açığın finansmanı için yüksek düzeyde dış borçlanmaya gereksinim duyulacaktır. 2008-2009 dönemi süresince cari işlemler açığı ekonomi politikalarını üreten bürokratların en çok üzerinde durdukları konu olacaktır. Yeterli mali rezervlerin sağlanması, özelleştirmenin devam etmesi ve küresel ekonomik koşulların şiddetli biçimde kötülememesi halinde cari işlemler açığının finansal sorunlara yol açması beklenmemektedir.

Doğal Kaynaklar

110 994 km²'lik alana sahip Bulgaristan topraklarının %38'i tarımsal, %35'i ise ormanlık alanlardan oluşmaktadır.

Bulgaristan topraklarında taşkömürü ve antrasit yatakları neredeyse tükenmiş durumdadır. Meriç havzasında linyit; Dobruca bölgesinde ise, kok kömürü yatakları bulunmaktadır. Tuna ovasından az miktarda petrol ve doğalgaz çıkarılmaktadır. Sofya'nın Kremikovtsi bölgesi ise, demir cevheri yönünden zengindir. Metal ve metal dışı cevherler yönünden geniş mineral kaynağına sahip ülkede ayrıca, manganez; bakır ve çinko cevherleri çıkarılmaktadır. Metal dışı minerallerin sayısı 50'nin üzerindedir.

Nüfus

2005 yılı itibarı ile tahmini olarak 7,7 milyon olan Bulgaristan nüfusunun yapısı, göç ve doğum oranlarının düşmesi, ölüm oranlarının yükselmesi nedenleri ile değişmektedir. 1988 yılı resmi nüfus sayımında 9,9 milyon olan nüfus, 2001 yılı sayımında 7,9 milyona gerilemiştir. Nüfustaki düşüşün en önemli sebebi göçtür. 1989-1996 yılları arasında 650 000 kişi göç etmiştir. 1992-2001 sayımları arasında yaklaşık 200 000 kişi ülkeyi terk etmiştir. Komünizm sonrası ülkedeki koşullardan memnuniyetsizlik ve 1980 sonlarında, 1990 başlarında ülkede yaşayan Türklerin Türkiye'ye dönme arzuları göçün başlıca nedenleridir. 1996 ve 1997 yıllarında ekonomik koşulların bozukluğu nedeniyle ülke dışına göçte artış gözlenmiştir. Özellikle, eğitilmiş nüfus ülke dışına çıkmaktadır. Nüfusta doğal ölümlere bağlı olarak düşüş oranı da yüksek düzeydedir (2005 yılı itibarı ile 1000 kişiden 5 kişi). Son yıllardaki sosyal ve ekonomik zorluklar gençlerin çocuk sahibi olmaktan kaçınmalarına da neden olmaktadır. Bu sebeplerle ülkeden göç sona erse de nüfustaki düşüşün devam etmesi beklenmektedir.

Nüfus düşüşünün nüfusun yaş yapısı nedeni ile hemen durması olanaksızdır. 1999 sonu itibarı ile nüfusun %24,7'si çalışma yaşının üstünde (çalışma yaşı sınırı: kadınlar için 55, erkekler için 60), %58,1'ü çalışma yaşında, %17,2'si 15 yaş ya da altındadır. 1992 yılı figürleri ise, sırası ile %23,7; %55,7 ve %20,5 dir. Ülke nüfusunun 2020 yılı itibarı ile 7 milyona ya da daha aşağıya düşmesi beklenmektedir.

Ülkedeki etnik farklılıklar, dinsel farklılıklarla uyumsuzdur. Ancak dinsel dağılım daha karmaşıktır. Ülkede müslüman ve hristiyan romanlar bulunmaktadır. Pomak adı verilen

etnik grup Bulgar ırkından olmakla birlikte müslümandır. Ülkede yaşayan Türk nüfusun neredeyse tamamı müslümandır.

2005 yılı sonu itibarı ile nüfusun %70'i şehirlerde yaşamaktadır. Ancak bu şehirler büyük şehirler değildir. Nüfusun yaklaşık yarısı nüfusu 300 000'den fazla olan altı şehirde yaşamaktadır. Bu şehirler Sofya (1,2 milyon), Filibe, Varna, Burgaz, Stara Zagora, Balgovevgrad ve Pleven'dir.

Ülkedeki en büyük azınlık %9,4 ile Türklerdir. Toplam %4,7'lik bir oranla Romanlar takip etmektedir. Bulgarlar nüfusun %83,9'unu oluşturmaktadır. Geri kalan yaklaşık %2'lik nüfusun yarısı nüfus sayımında kendini azınlık olarak ifade etmeyi reddederken diğer yarısı ise Ermeni, Yahudi ve Gagavuzlardan oluşmuştur.

Sektörler

2007 yılı göstergelerine göre hizmet sektörü, GSYİH içinde %61,8'lik payı ile birinci sırada yer almaktadır. Hizmet sektörünü %32,3 ile sanayi, %6,3 ile tarım sektörü izlemektedir.

Tarım ve Hayvancılık

2005 yılı itibarı ile 5,3 milyon hektarlık ekilebilir araziye sahip olan Bulgaristan'ın en önemli tarımsal ürünü ülkenin kuzeydoğusundaki Dobruca bölgesinde yetiştirilen buğdaydır. Ülkenin arpa ve mısır üretimi de önemli miktardadır. Bulgaristan'ın tarımsal üretiminde önemli yere sahip diğer sanayi bitkileri ise ayçiçeği, tütün ve şekerpancarıdır. Tütün önemli bir ihracat ürünüdür. Tütün üretimi Sovyet pazarının çöküşünden sonra önemli ölçüde düşmüş ancak son yıllarda yeniden artış göstermiştir. Domates, salatalık ve biber önemli tarımsal ihraç ürünleridir. Elma ve üzüm ülkede yetiştirilen başlıca meyvelerdir. Ancak bu ürünlerin üretimi 1989 yılından sonra bağların ve meyve bahçelerinin ihmal edilmesi nedeni ile önemli düşüş göstermiştir. Ülkede üretilen üzümün en önemli kısmı önemli bir ihracat ürünü olan şarap üretimi için kullanılmaktadır. Şarap ihracatının büyük çoğunluğu Batı Avrupa pazarlarına yapılmaktadır. Komünizmin çöküşünün ardından sübvansiyonların azaltılması, girdi fiyatlarının artışı ve talep düşüşü tüm kategorilerdeki çiftlik hayvanı üretiminin gerilemesine neden olmuştur. Kümes hayvanları ve et ihracatı geçmişte önemli ihracat kalemleri iken, günümüzde bu ürünlerin ihracatı Ortadoğu gibi geleneksel pazarlardaki talep düşüşü ve Batı Avrupa pazarlarının talep ettiği sağlık standartlarının karşılanmasındaki zorluklar gibi nedenlerle gerilemiş durumdadır.

Tarım sektörü Sovyet Bloğu standartlarına göre üretimde iyi bir performans sergilemiştir. SSCB döneminde tarım üretiminde büyük kooperatiflere ve agro-endüstriyel bütünleşmeye önem verilmiştir.

Tarımsal alanların komünizm öncesi sahiplerine ya da bu kimselerin varislerine iadesi zaman almıştır. Ancak 2000 yılı sonu itibarı ile bu toprakların neredeyse tamamı komünizm öncesi sahiplerine iade edilmiştir. Ancak bununla birlikte küçük parçalara bölünmüş arazilerden oluşan tarımsal toprakların birleştirilerek ticari büyüklükteki çiftliklere dönüştürülmesi ihtiyacı doğmuştur. Bu tür çiftliklerin oluşumu yavaş yavaş başlamıştır.

Son yıllarda Bulgar tarım sektörü iklim değişikliklerinden olumsuz yönde etkilenmiştir. 2000 ve 2003 yıllarında yaşanan kuraklıklar tarımsal üretimde düşüşe neden olmuştur. 2004 yılında hava koşullarının tarımsal üretime uygun bir şekilde seyretmesi 1990 yılından beri görülen en iyi buğday hasadının elde edilmesini sağlamıştır. Aynı şekilde mısır, arpa ve ayçiçeği hasadı da beklenenin üzerinde gerçekleşmiştir. Ancak 2005 yılı yazında yaşanan

seller 2006 yılı hasadı için ekili alanlara zarar vermiştir. Süt ve süt ürünleri üretimi 2006 yılında ihracattaki artıştan istifade etmiştir. Sektör, AB sağlık standartlarına uyum hususunda zorlanmaktadır.

Tarım sektörü özel sektörün egemenliği altındadır. Özel çiftlikler 2004 yılında sektörün toplam üretiminin %98,4'ünü gerçekleştirmiştir. Özel çiftlikler, özel arazilerde üretim yapan kooperatiflerden oluşmaktadır. Ancak söz konusu kooperatifler komünizm sonrasında 1990'lı yıllarda uygulanan kooperatiflerden ziyade batı tarzı kooperatif tanımına girmektedir. Resmi istatistiklere göre tarım sektöründe çalışan işgücü sayısı 2005 itibarı ile 801 900 olarak kaydedilmiştir. Tarım sektörü toplam işgücünün yaklaşık dörtte birini istihdam etmektedir. Söz konusu yalnızca % 8,4'ü iş akdi altında istihdam edilmiştir. Bu da sektörde aile çiftliklerinin öneminin devam ettiği anlamına gelmektedir.

Sanayi

Bulgaristan imalat sanayiinin yapısı, sosyalist dönem ağır sanayi yapılanmasının etkilerini taşımaktadır. Ülkenin sınai uzmanlaşma süreci Sovyet Bloğu pazarlarına sınai ürün tedarigi üzerine kurulmuştur. Özellikle 1980'lerle birlikte yeni ve bazı yüksek teknoloji dalların gelişimi teşvik edilmiştir. Böylece Bulgaristan Doğu Bloku pazarları içinde biyokimya sanayi, bilgisayar üretimi v.b. dallarda bir merkez haline gelmiştir. Ancak Karşılıklı Ekonomik Yardımlaşma Konseyi-COMECON'un dağılması ve Bulgaristan'ın bir anda rekabete açılması ile Bulgar ürünlerinin rekabet edebilirliklerini yitirmesi gibi nedenlerle ülkenin imalat sanayi zarar görmüş, üretimde ciddi kayıplar yaşanmıştır.

Özelleştirmenin gecikmesi ve sekteye uğraması sanayi sektörünün çekiciliğini azaltmıştır. İmalat sanayi üretimi 2000 yılından itibaren artmaya başlamıştır. Bunda, güçlü performans gösteren ihracata dönük sektörlerin önemli rolü olmuştur. Sektör 2003 ve 2004 yıllarında üretim ve satışlarda önemli artış sağlamıştır. 2005 yılında sektörün üretimi daha da canlanarak % 10,1 oranında artmıştır. 2006 yılı Ocak-Kasım dönemi itibarı ile sektördeki üretim artışı %7,4'tür.

Tütün işlemenin de içinde bulunduğu gıda işleme sektörü ülkenin geleneksel imalat sanayi sektörlerinden biri olmakla birlikte, Sovyet pazarlarının daralması nedeni ile üretim kayıpları ile karşı karşıya kalmıştır. Gıda sanayi sektörünün bazı alt sektörlerinin hala Batı Avrupa ülkelerine ihracat için gerekli sağlık ve kalite standartlarını taşınamasına rağmen, doğrudan yabancı yatırım akışları gıda sanayi sektörünün son yıllarda durumunun düzelmesini sağlamıştır. Sektörde birkaç başarılı yabancı yatırım bulunmakla birlikte, sözkonusu yatırımlar daha ziyade iç pazara dönük faaliyette bulunmaktadır.

Bulgaristan'ın giyim sanayii, ülkedeki ucuz işgücünün belirli bir kalite standardı ile üretim yapılabilmesi nedeni ile yabancı yatırımcılara ve fason üretim yaptırmaya amacındaki firmalara cazip gelmektedir. Son altı yılda özellikle AB'ye hazır giyim ihracatında bir patlama olmuştur. Ancak 2005 yılında AB'nin Çin'den ithalata karşı uyguladığı engelleri kaldırması ile birlikte ihracatta düşüş gerçekleşmiştir. Ancak sektörün ihracatı 2006 yılında yeniden canlanmaya başlamıştır. Çin gibi düşük maliyetle üretim yapan üreticilerin artan rekabeti Bulgar firmaların fiyat rekabeti yapmak yerine, kendilerini daha esnek ve müşterilerine daha uygun lojistik imkanlar sağlayan üreticiler olarak konumlandırmalarını sağlamıştır.

Petrol arıtma sanayii 1989 öncesi dönemdeki seviyelerde faaliyet göstermemekle birlikte ihracat ve iç pazara dönük olarak üretime devam etmektedir. Burgaz'daki Neftochim rafinerisi 1999 yılında Rus şirketi LUKoil tarafından satın alınmış olup, bu sayede

rafinerinin üretimi devam edebilmiştir. Ancak Pleven'deki Plama rafinerisi sahiplerinin yüksek borçlarını ödeyememesi nedeni ile faaliyetini durdurmuştur.

Komünizm dönemi ağır sanayi politikaları neticesinde ülkede en fazla gelişen sektörlerden biri de kimya sanayi olmuştur. Ancak sektör doğal gaz gibi üretim girdilerinin fiyat değişimlerinden kolaylıkla etkilenmektedir. Devnya'daki büyük soda karteli 1997 yılında Belçika firması Solvay tarafından satın alınmıştır. Gübre sanayiine da yabancı yatırım girişleri olmuştur.

Kremikovtsi'de ülkenin demirli metal üretiminin %90'ını karşılayan bir tesis bulunmaktadır. Son yıllarda artan dünya talebi ve çelik fiyatlarındaki artışa bağlı olarak sektörün üretiminde bir artış olmasına rağmen, ülkenin özelleştirme programının gecikmesi nedeni ile sektör zarara uğramıştır. Büyük bir borç yükü altındaki Kremikovtsi 1999 yılında özelleştirilmiştir. Demir dışı metaller sektörü de dünya talebindeki artış paralelinde son yıllarda kazanç sağlayan bir sektör olmuştur. Sektöre önemli doğrudan yabancı yatırım akışı gerçekleşmiştir. Bunlardan en önemlisi Belçika firması Union Miniere'in Pirdop'taki bakır eritme tesislerine yapmış olduğu yatırımdır.

Savunma sanayiinin büyük bir bölümü, Varşova Paketi'nin dağılması ve gelişmekte olan, karlı pazarların kapanması ile birlikte kaybedilmiştir. Ancak NATO'ya üyelik ve Rus silah üreticileri ile işbirliği sayesinde sektörde bir toparlanma beklenmektedir.

Ülkenin elektronik sanayii büyük ölçüde 1970 ve 1980'lerde oluşturulmaya başlanmıştır. Sektör, COMECON ülkelerinin ihtiyaçları çerçevesinde kişisel bilgisayar (PC) üretimine yönelmiştir. COMECON pazarlarının batı mallarına açılması beraberinde sektörün üretimi durma noktasına gelmiştir. Sektörün canlanmasını sağlamak amacı ile üreticiler korsan kompakt disk üretimi gibi stratejilere yönelmiştir. Ancak 1990'ların sonunda uluslararası baskıların artması ile korsan üretime ilişkin önlemler alınmıştır. Sektör bu nedenle daha geçerli bir toparlanma stratejisi belirleyerek fason üretime yönelmiştir. Fason üretim Macar Videoton'un girişimiyle gelişmektedir. Ayrıca bazı Çin şirketlerinin de sektöre yatırımları olmuştur. Sektörde komünizm döneminden miras kalan iyi programlama becerileri de bulunmaktadır.

Bulgaristan'ın otomotiv sanayii günümüzde durma noktasına gelen küçük ölçekli araba montajı ve kamyon, otobüs üretiminden meydana gelmiştir. Son zamanlarda büyük uluslararası şirketler ülkede parça ve elektronik üretime yönelik yatırımlarda bulunmuştur. Alman Daimler-Chrysler firması ile yapılan Bulgar ordusunun motorlu taşımacılık filosunun modernizasyonuna yönelik çerçeve anlaşmasının Bulgar otomotiv sektörünün gelişimine fayda sağlayacağı düşünülmektedir. İş makinalarını üretimi de bağımsızlık sonrasında yok denecek kadar azalmıştır.

Sektörlere Göre İmalat Sanayi Üretim Düzeyi
(2000=100)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Madencilik	100	96,8	95,8	100,3	113,9	122,3
İmalat Sanayi	100	100,6	108,8	128,4	148,3	163,4
Gıda Ürünleri, İçecekler ve Tütün	100	97,2	104,7	118,8	127,6	146,2
Tekstil ve Giyim	100	118,5	146,3	187,5	201,7	205,8
Deri, Kürk ve Ayakkabıcılık	100	108,5	121,7	152,6	122,6	143,6
Ağaç ve Ağaç Ürünleri (Mobilyacılık hariç)	100	103,7	125,9	161,3	199,0	206,9
Kağıt Hamuru, Kağıt ve Kağıt Ürünleri, Basım-Yayım	100	91,9	100,8	116,4	125,9	137,1
Kimyasallar, Kimyasal Ürünler ve Sentetik-Suni Lif Döküntüleri	100	97,1	95,6	106,0	109,2	128,9
Kauçuk ve Plastik Ürünler	100	99,9	114,9	152,8	186,7	218,5
Diğer Metal Dışı Mineral Ürünler	100	105,2	117,8	135,1	172,9	200,3
Metaller, Metal Ürünler Üretimi (Makinecilik hariç)	100	92,4	97,6	129,1	194,5	195,2
Makine ve Ekipman	100	107,9	121,0	143,0	169,6	196,2
Elektrikli, Optik Makinalar ve Diğer Ekipman	100	112,8	127,0	150,1	152,4	179,8
Taşımacılık Ekipmanı	100	111,8	113,0	144,1	178,4	212,8
Mobilyacılık ve Diğer İmalat Sanayi Sektörleri	100	101,5	125,3	168,5	221,2	231,0
Elektrik, Gaz ve Su Üretimi	100	111,0	109,4	106,7	111,1	108,5
Toplam Sanayi Üretimi (Müteahhitlik Hariç)	100	101,6	108,2	123,4	140,5	152,3

Kaynak: The Economist Intelligence Unit, Bulgaria Country Profile 2007

Ocak-Kasım 2006 Döneminde Sektörler İtibarı ile Üretim ve Satışlar
(% değişim)

	Üretim	Satış
Madencilik	-8,0	-10,5
İmalat Sanayi	7,4	7,5
Gıda Ürünleri ve İçecekler	11,4	7,8
Tütün Ürünleri	-30,8	-18,4
Tekstil	19,0	23,3
Giyim	20,3	19,3
Ayakkabı ve Deri Ürünleri	12,9	11,9
Ağaç Ürünleri	23,6	28,2
Kağıt Hamuru ve Kağıt Ürünleri	-9,1	-10,9
Basım-Yayım	-22,3	-21,4
Kimyasallar ve Kimyasal Ürünler	-1,9	-0,7
Kauçuk ve Plastik Ürünler	20,8	28,6
Diğer Metal Dışı Mineral Ürünler	22,0	24,1
Baz Metaller	12,0	16,6
İşlenmiş Metal Ürünler	36,0	33,5
Makine ve Ekipman	-10,6	2,6
Ofis Makineleri ve Bilgisayarlar	-4,4	-22,5
Elektrikli, Makinalar ve Cihazlar	23,3	29,8
Radyo, Televizyon ve İletişim Araçları	-52,3	-43,9
Tıbbi Aletler ve Tanı Cihazları	29,6	6,4

Motorlu Taşıtlar	26,8	53,7
Diğer Taşımacılık Gereçleri	-22,4	-19,3
Mobilyacılık ve Diğer İmalat Sanayi Sektörleri	44,0	47,2
Elektrik, Gaz ve Su Üretimi	-8,1	-12,5
Toplam Sanayi Üretimi (Müteahhitlik Hariç)	3,5	4,7

Kaynak: The Economist Intelligence Unit, Bulgaria Country Profile 2007

Turizm

Sahip olduğu doğal kaynaklar ve tarihsel mirası ile önemli bir turizm potansiyeline sahip Bulgaristan yılda yaklaşık 8 milyon turist tarafından ziyaret edilmektedir. Karadeniz kıyıları ve kayak turizmi ülkenin turizm sektörünün gelişimi açısından önem taşımaktadır. Ülkeyi ziyaret eden turistlerin %59'unu Rus, Alman ve İngiliz turistler oluşturmaktadır. Ülkede son yıllarda mevcut turistik tesislerin yenilenmesi ve yenilerinin inşa edilmesi yönünde önemli çalışmalar yürütülmektedir. Son turistik sezonlar, komünizm sonrası dönem standartlarına göre çok iyi geçmiş olup, yabancı tur operatörlerine satışlara %7 oranında KDV uygulanmaya başlanması da satışlarda önemli bir soruna neden olmamıştır.

Karadeniz bölgesi, önemli orandaki yatak kapasitesi ile sektör açısından büyük önem taşımaktadır. Sektör içinde dağ ve av turizminin sahip olduğu potansiyel ile gelecekte daha da önem kazanması beklenmektedir.

Turizm Sektörünün Genel Görünümü

	2001	2002	2003	2004	2005
Turistik Tesislerde Geçirilen Gece Sayısı	9 384	10 286	12 521	14 160	16 071
<i>Yabancılar Tarafından Geçirilen Gece Sayısı</i>	6 190	7 056	9 142	10 304	11 624
Otellerin Gecelemeden Elde Ettikleri Hasılat (Leva milyon)	233,3	219,6	294,5	387,6	476,8

Kaynak: The Economist Intelligence Unit, Bulgaria Country Profile, 2007

Müteahhitlik Hizmetleri

Komünizm sonrası yaşanan geçiş döneminden en olumsuz yönde etkilenen sektör, inşaat sektörü olmuştur. 1989 yılının ardından inşaat sektöründe yatırımlar giderek azalma eğilimi göstermiştir. Sektördeki faaliyet, 1991 yılında 1989 yılı seviyesinin 1/3'üne, 1996 yılında bu seviyenin 1/4'ünden az bir düzeye düşmüş, 1997 yılında yaşanan ekonomik çöküntü ile de % 4,4 oranında azalma göstermiştir. Sektörün faaliyetleri kriz sonrasında yüksek artış göstermiştir. 2004 ve 2005 yıllarında müteahhitlik hizmetlerinin brüt katma değeri % 14 artış göstermiştir. Sektöre özel şirketlerin girmesi ve özelleştirmede olumlu gelişmelerin yaşanması ile birlikte özel teşebbüs önemli gelişmeler göstermiştir. Geçici verilere göre 2006 yılının ilk dokuz aylık dönemi itibarı ile sektörün brüt üretimi önceki yıla göre % 12 artmıştır. Resmi istatistiklere göre 2005 yılında özel sektörün inşaat işlerindeki payı %96,2'dir.

Başta büyük, yeni projeler olmak üzere sanayi sektörü yatırımlarındaki azalma, sektörde 1990'larda yaşanan gerilemenin başlıca sebebi olmuştur. Ancak aynı dönemde ülkedeki ekonomik gidişatın etkisi ile konut inşaatı projelerinde de ciddi düşüş gözlenmiştir. Sektör halihazırda bir canlanma sürecinden geçmektedir. Konut, sını ve ticari inşaat faaliyetlerinin tamamı güçlü bir şekilde büyümektedir. Altyapı projeleri de sektöre önemli

katkıda bulunmakta olup, gelecek yıllarda daha da önem kazanacaktır. Sektör, son yıllarda ülke ekonomisinin büyümesine en fazla katkıda bulunan sektörlerden biridir.

Bankacılık ve Finans

Bulgaristan'ın bankacılık sistemi 1996 yılına kadar çok zayıf bir durumda olmuştur. 1997 yılında para kurulunun kurulması ile Bulgar Merkez Bankası (MB) tarafından bankacılık sistemini güçlendirmeye yönelik sıkı önlemler alınmıştır. Bu çerçevede bankaların sermaye yeterliliği yükümlülükleri aşamalı olarak artırılmış ve büyük montanlı krediler için daha sıkı teminat koşulları getirilmiştir.

Kriz sonrasında State Savings Bank dışında ayakta kalan tüm bankaların özelleştirilmesi kararı alınmıştır. United Bulgarian Bank 1997 yılında, Post Bank 1998 yılı sonunda, Express Bank 1999 yılı sonunda satılmıştır. Filibe'deki Hebros Bank 2000 yılı başında, ülkenin en büyük bankası Bulbank ise 2000 yılının ikinci yarısında satılmıştır. Biochim Bank isimli kalan tek eski ticari devlet bankasının satışı 2002'de tamamlanmıştır. The State Savings Bank-DSK-Devlet Tasarruf Bankası'nın satışı 2003 yılında başarı ile gerçekleştirilmiştir. DSK böylece tamamen ticari bir banka haline gelmiştir. Bankaların özelleştirmesinde özel sektör önemli rol oynamıştır. Özelleştirmede yabancı yatırımcılar önemli rol oynamakta olup, sektörün derinleşmesinde ve uzmanlaşmasında önemli katkıda bulunmaktadır. Bulgaristan ölçeğindeki bir ülke için banka sayısı oldukça fazla olmakla birlikte, sektörü güçlendirme çabaları ciddiyle devam etmektedir. Sektörde özelleştirme süreci tamamlanmış olup, ülkeye özelleştirme süreci dışında girerek yatırımda bulunan yabancı bankalar da bulunmaktadır.

Alınan önlemler ve MB'nin sistemde daha etkin hale gelmesi ile birlikte bankacılık sistemi geçmişe göre daha güçlü durumdadır. Günümüzde bankalar uygulanan güvenilir politikalar neticesinde daha likit hale gelmiştir. Ancak, bankalar tüketiciler tarafından kredi dağıtımında fazla temkinli davranmakla suçlanmaktadır. Bankaların dağıttıkları kredi miktarının para kurulu uygulamasının başlatılmasından sonra düzenli olarak artış göstermesine rağmen dağıtılan krediler daha çok tüketici kredisi niteliğindedir. Firmalara yönelik uzun vadeli krediler çok pahalı olup, bu tür kredilerin temini zorlaştırılmıştır.

Pek çok küçük özel bankanın sermaye yetersizliği nedeni ile faaliyetlerini durdurmak zorunda kaldığı bankacılık sektöründe, yüksek sermaye ve sermaye yeterliliği taleplerinin bazı bankaları birleşme yoluna gitmeye zorlayacağı tahminleri giderek artmıştır. Uzun süre beklenen birleşmeler 2004 yılı sonlarına doğru Avusturya Bankası Creditanstalt (BA-CA)'ın Hebros Bank'ı devralması ile başlamıştır. BA-CA aynı zamanda Alman sermayeli HVB Bank Biochim ile entegrasyon sürecindedir. HVB'nin Bulbank'ın İtalyan ortağı Unicredit ile birleşmesi sektördeki birleşmeleri daha da ileri bir noktaya taşıyacaktır. Bu birleşmenin ardından daha küçük bankalar arasında da birleşmeler olması beklenmektedir. Yabancı bankaların kredi pazarındaki payı 1999'da % 38 iken, 2005'te % 72'ye yükselmiştir. AB müktesebatına uyum çerçevesinde yabancı bankaların şube açmaları için MB'nin onayına tabi olmaları yerine MB'na beyanda bulunmalarının yeterli hale gelmesi birlikte bankacılık sektörü yabancı bankalara daha da açık hale gelmiştir.

Bankaların likit hale gelmesi nedeni ile kredi dağıtımını artış göstermiştir. İç kredilendirme 2003 yılından itibaren hızla gelişmiştir.

Yatırım ve tüketici kredilerinde bankacılık sektöründe yaşanan dönüşüm süreci sonrasında Avrupa normlarında kredi imkanları ortaya çıkmıştır. Kredi vadeleri 20 yıla kadar uzamıştır. Ayrıca internet bankacılığı da başlamış bulunmaktadır.

Akreditif kullanımında herhangi bir sorun yaşanmamaktadır. Akreditifli işlemler genellikle finansman amaçlı kullanılmaktadır. Akreditif, ticaretin finansmanında iskonto edilerek kullanılmaktadır.

Yabancı yatırımlar, yerel bankaların yönetim becerilerinin gelişmesini ve karlılıklarının artmasını sağlamıştır. Ocak 2007'de AB'ye üyelik ile birlikte MB, bankaların kredilendirme politikaları üzerinde uyguladığı kısıtlayıcı önlemleri kaldırmıştır. Buna rağmen toplam kredi hacminin GSYİH'ya oranı düşük düzeydedir.

Sigortacılık sektörü hala yeterli düzeyde gelişmiş değildir. Ancak sektör hızlı bir büyüme eğilimi göstermektedir. 1997 yılında batı bir sigorta kanununun kabul edilmesi ile o güne kadar yabancı sermayeye kapalı olan sektör, dışa açılmıştır. Allianz (Almanya), American International Group (AIG) ve İsrail-Danimarka ortaklığı TBI gibi yabancı kuruluşlar, sektöre özelleştirme ve yatırım yolu ile girmiştir. Komünizm döneminde faaliyet gösteren iki şirketten biri olan Bulstrad'ın günümüzde çoğunluk hissesi yabancı sermayenindir. Diğer şirket, Devlet Sigorta Enstitüsü (DZI) ise 2002 yılında yerel bir finans kuruluşuna satılmıştır. Sektörün aşamalı olarak sağlık hizmeti ve emekli maaşı sağlama anlayışından sigortaya dayalı anlayışa yönelmesinin son yıllarda sektör üzerinde olumlu etkileri olmuştur.

Ulaşım ve Haberleşme

Gelişmiş bir ulaşım altyapısına sahip Bulgaristan'da ulaşım, Avrupa ulaşım koridorlarının inşaatı sürecinde bulunulmasına rağmen harcamaların kısıtlı düzeyde yapılması ve bakımsızlık nedenleri ile son yıllarda çeşitli sorunlar ile karşı karşıya kalmıştır. Ancak son yıllarda Avrupa ulaşım koridorlarında gözlenen gelişmeler ve AB fonlarının ülkeye akışı ile artan yatırımlar sayesinde ulaşım altyapısında önemli düzelmeler olması beklenmektedir. 2007-2015 yıllarını kapsayan altyapı programı çerçevesinde ulaşım 6 milyar Avro yatırılacaktır.

2005 yılı itibarı ile demiryolları, 4 154 km'si ana hat (% 69,3 elektrikli) olmak üzere 6 025 km'lik ağı kapsamaktadır. Demiryolu taşımacılığı, yük taşımacılığında hala en önemli ülke içi taşıma biçimidir. Yolcu taşımacılığında ise, karayollarından sonra demiryolu taşımacılığı ikinci sırada yer almaktadır.

Bulgaristan, 2001 yılı sonu itibarı ile 37 300 km uzunluğunda karayollarına sahiptir. Yolların uluslararası standartlara kavuşturulması amacı ile 2006 yılında, 2006-2015 döneminde 715 km'lik otoyol inşaatı öngören bir strateji uygulamaya konmuştur. Hükümet, Trakya ve Maritsa otoyol inşaatlarını zamanından önce, 2008 yılında tamamlamayı planlamaktadır.

Bulgaristan, ikisi Karadeniz'de (Varna ve Burgaz), üçü Tuna Nehri (Ruse, Lom ve Vidin) üzerinde olmak üzere beş önemli limana sahiptir.

Mal taşımacılığında en az tercih edilen taşımacılık türü hava taşımacılığıdır. 2005 yılında hava taşımacılığı ile yalnızca 21 000 tonluk taşıma gerçekleştirilmiştir. Bununla birlikte, havayolu ile yük taşımacılığı gelişme göstermektedir. 2002 yılında havayolu taşınan yük miktarı 2005 yılının üçte biri kadardır. Ulusal havayolları şirketi Balkan Havayolları, 1990'ların başında tekel olma özelliğini kaybetmiştir. Firma yaşanan finansal sorunlara rağmen faaliyete devam etmiş; 1999 yılı ortalarında İsraili yatırımcılar tarafından satın alınmış; ancak 2002 yılı sonlarında faaliyetine son vermiştir. Şirketin hisselerinin büyük

çoğunluğu yeni bir devlet havayolu şirketi olan Balkan Air Tour tarafından satın alınmıştır. Şirket halihazırda Bulgaria Air adı altında faaliyet göstermektedir. Sofya Havaalanı dışında Varna ve Burgaz'da iki havaalanı da bulunmaktadır. 2004 yılında 1,6 milyon yolcu tarafından kullanılan Sofya Havaalanına kapasite artırımı ve modernleştirme amacı ile 210 milyon Avro tutarında yatırım yapılmıştır. Varna ve Burgaz'daki havaalanları daha çok ülke içi taşımacılık için kullanılmaktadır. 2004 yılında toplam 2,7 milyon yolcu tarafından kullanılan Varna ve Burgaz havaalanlarının 2040 yılı itibarı ile 8 milyon yolcu tarafından kullanılabilir hale getirilmesi için toplam 400 milyon Avro'luk bir yatırım planlanmaktadır.

Bulgar Havayolları ve THY tarafından Bulgaristan ve Türkiye arasında doğrudan seferler düzenlenmektedir.

Bulgaristan eski Doğu Bloku ülkeleri içerisinde, bağımsızlık sonrasında en yüksek telefon hattı yoğunluğuna sahip ülkedir. Telefon ağını destekleyen altyapı kalitesi, yoğunluğa göre yetersiz olsa da, bu alanda da son yıllarda önemli gelişmeler gözlenmiştir. Bulgar Telekomünikasyon Şirketi (BTC)'nin tekeli 2005 yılında sona ermiş, alternatif sabit hat operatörlerinin ağa girmesine izin verilmiştir. 2006 yılı sonu itibarı ile 10'dan fazla alternatif operatöre izin verilmiş olmakla birlikte, pazar payları çok düşüktür. Mobil telefon kullanımı son yıllarda hızla artmıştır. Abone sayısı 2000 yılı sonunda 0,7 milyon, 2004 yılı sonunda 4,73 milyon iken, 2005 yılı sonunda 6,24 milyona ulaşmıştır. Kullanım oranı 2005 sonu itibarı ile %80'dir. Kullanım oranının 2006 yılı Ekim ayı itibarı ile % 91'e yükseldiği rapor edilmiştir. Söz konusu oran, Merkezi ve Doğu Avrupa ülkeleri içinde en yüksek ikinci orandır. Ülkedeki üç mobil operatörün her biri üçüncü nesil mobil iletişim hizmet lisansına sahiptir. Bunlardan ikisi, 2006 yılında hizmetlerini başlatmış olup üçüncüsünün 2007 yılı başında hizmete başlaması beklenmektedir. Büyük yabancı şirketler, Bulgar telekom sektöründe giderek artan bir rol oynamaktadır.

Genel Avrupa standartlarına göre düşük düzeyde olmakla birlikte internet kullanımı giderek artmaktadır. 18 yaş üstü nüfusun 2005 yılı Ekim ayı itibarı ile bilgisayar kullanım oranı %27,9 iken, bu oran 15 yaş üstü nüfus için 2006 yılı ilk yarısı itibarı ile % 25'tir. ADSL kullanımına geçiş, internet kullanım oranını yükseltmiştir.

Yüksek düzeydeki okur-yazarlık ve TV-radyo kullanım oranı ülkede medyanın etkisini artırmaktadır. Yalnızca bir devlet televizyonu ve iki yabancı sermayeli özel televizyon kanalı ulusal çapta yayın yapmaktadır. Ulusal düzeyde yayın yapan iki devlet radyo kanalının yanı sıra özel sektöre ait radyo kanalları da bulunmaktadır. Ülkedeki gazete-dergi çeşitliliği Bulgaristan ölçeğindeki bir ülke için oldukça geniştir. Söz konusu yazılı medyanın hiçbirisi devlete ait değildir.

Ekonomide Liberalizasyon Çalışmaları ve Özelleştirme

Bulgaristan Haziran 1990'da yapılan çok partili demokratik seçimlerin ardından demokratik, liberal bir siyasal ve ekonomik yapıya geçiş sürecine girmiştir. Merkezi planlı ekonomiden, serbest rekabete dayalı piyasa ekonomisine geçiş yönünde önemli düzenlemeler yapılmıştır.

Bulgaristan Anayasasına göre; yabancı sermaye, ulusal sermaye ile aynı şartlarda koruma altına alınmıştır. Doğrudan yabancı sermaye yatırımları genel olarak serbest bırakılmakla birlikte, hassas kabul edilen bazı sektörlerde yabancı sermaye yatırımları için izin zorunluluğu getirilmiştir.

Bulgar kanunları uyarınca, özelleştirmelerde Bulgar yatırımcıları ve yabancı yatırımcılar arasında ayırım yapılmamaktadır. Yabancı yatırımcılar özelleştirme sırasında Bulgar yatırımcılarla aynı koşulları yerine getirmekle yükümlü olup, aynı haklardan yararlanmaktadır.

Özelleştirmeler, kamu işletmelerinin tamamının satılmasının yanı sıra işletmelerin belirli parçalarının (tesislerin) satılması şeklinde de gerçekleştirilmektedir. Tesislerin satılışı, bina ve alan satışını kapsamaktadır. Dolayısı ile gayrimenkul satışı ya da faaliyetteki işletmenin bağımsız özel bölümlerinin satışı biçiminde olmaktadır. Kamu kurumlarının tamamının özelleştirilmesi kurumlardaki pay ya da hisselerin satışı şeklinde olmaktadır. Tesislerin (özel bölümlerin) satışı ise gayrimenkul satışı gibi olduğu için yabancı yatırımcıların firma kurmak sureti ile sürece katılması gerekmektedir; çünkü yabancıların Bulgaristan'da gayrimenkul satın alabilmeleri için Bulgaristan'da kurulu firma sahibi ya da ortağı olmaları gerekmektedir.

1992 yılında başlayan özelleştirme süreci neredeyse tamamlanmış durumdadır. Dolayısıyla ülkede özelleştirme süreci son evrelerinde bulunmaktadır. 31 Ağustos 2007 tarihi itibarı ile 5 243 adet kamu işletmesinin hisseleri özelleştirilmiş bulunmaktadır. Bunlardan 2 947'sinin tamamı özelleştirilmiş, 2 316'sının ise belirli bölümleri özelleştirilmiştir. Özelleştirme anlaşmalarının toplam finansal etkisi 11 036 milyon ABD Doları tutarındadır. Özelleştirilen işletmelerden 1 639'u sanayi, 1 172'si ticaret, 620'si tarım, 535'i müteahhitlik, 523'ü ise turizm sektöründe faaliyet göstermektedir. Özelleştirme anlaşmalarından 173'ü yabancı yatırımcılar ile tamamlanmıştır.

Özelleştirme sürecinin başlamasından bu yana Bulgar ekonomisinin en büyük işletmeleri özelleştirilmiştir. Bunlar arasında Kremikovtsi, Neftochim, BTC (Bulgarian Telecommunication Company) gibi şirketler bulunmaktadır.

Özelleştirme Ajansı, 2007 yılında 85 özelleştirme satışı gerçekleştirmiştir. Bunlardan 9'u yarından fazla hissesi devlet tekelinde bulunan ticari işletmelerin özelleştirilmesi, 76'sı ise yarından az hissesi devlet tekelinde olan ticari işletmelerin özelleştirilmesidir.

Özelleştirme Ajansı 2007 yılında da özelleştirmeye tabi işletmelerin hisselerinin Sofya Menkul Kıymetler Borsası aracılığı ile satışa sunulmasına ilişkin aktif politikalarını devam ettirmiştir.

31 Ağustos 2007 tarihi itibarı ile beklenen özelleştirmeler çoğunlukla enerji ve sanayi sektörlerindedir. Bunun yanı sıra 166 adet ticari işletmenin azınlık hisselerinin özelleştirilmesi gerçekleştirilecektir. Enerji sektöründe planlanan özelleştirmeler elektrik üretim şirketleri, Shoumen EAD Isıtma Şirketi ve 8 termik güç santralini kapsamaktadır. Taşımacılık sektöründe faaliyet gösteren "Navigation Maritime Bulgare EAD" isimli şirketin %70 hissesi iki aşamalı ihale ile özelleştirilecektir. 31 Ağustos 2007 tarihinden sonra özelleştirilmesi planlanan ve özel sınıai üretim faaliyetinde bulunan işletmeler ise VMZ EAD, Kintex EAD, Teraton EAD'dir. Makine inşa sektöründe faaliyette bulunan Balkankar Holding EAD'nin tasfiye halindeki tali işletmelerinin özelleştirilmesi de program dahilindedir.

Özelleştirilecek kurum ve tesislerin listesi, Özelleştirme Ajansı web sayfasındaki "Hazırlık Aşamasındaki Projeler-Projects Under Preparation"¹ başlığı altından takip edilebilmektedir. Özelleştirme sürecindeki kurumları satın almaya niyetli herhangi bir yatırımcı, Özelleştirme

¹ www.priv.government.bg

Ajansı'na özelleştirilecek işletmeye ilişkin niyetini belirten bir mektup göndererek bilgi temin edebilmektedir. Sözkonusu mektup, yatırımcıları hiçbir şekilde bağlamamaktadır. Mektupta adres ve telefon bildirildiği takdirde özelleştirme aşamalarına ilişkin her tür bilgi verilmektedir. Ayrıca satış aşamasında firmanın sürece dahil olmasını sağlamak için ilgili firmaya davet mektubu da gönderilmektedir. Bunun yanı sıra ilgilenen yatırımcılar için özelleştirilecek firmaya ziyaret de düzenlenmektedir.

Ekonomi Bakanlığı altında faaliyet gösteren Özelleştirme Ajansı-Privatisation Agency, anlaşmanın imzalanması ve mülkiyetin devrine kadar çalışmaktadır. Bundan sonra, anlaşma koşullarının yerine getirilmesine ilişkin kontrolü ise Özelleştirme Sonrası Kontrol Ajansı-Post Privatisation Control Agency yerine getirmektedir.

Bulgaristan'ın Avrupa Birliği'ne Üyeliği

Bulgaristan 1993 yılı Mart ayında Avrupa Toplulukları ve Avrupa Birliği'ne üye ülkeler ile bir Ortaklık Anlaşması imzalamıştır. 10-11 Aralık 1999 tarihinde gerçekleştirilen Helsinki Zirvesinde, AB Konseyi tarafından Bulgaristan ile üyelik müzakerelerine başlanması kararı alınmış, 15 Şubat 2000 tarihinde de resmi katılım müzakereleri başlamıştır. AB üyeliği için gerekli reformlar ve hazırlıkların gerçekleştiren Bulgaristan, 2005 yılı Nisan ayında AB Üyelik Anlaşması'nı imzalamıştır. Bulgaristan, 1 Ocak 2007 tarihi itibarı ile Birliğe tam üye olmuştur.

Avrupa Birliği ile İlişkiler Çerçevesinde Türk ve Bulgar Firmaları İçin İşbirliği Olanakları

AB tarafından Türkiye'ye verilecek mali yardımların tek bir çerçevede düzenlenmesi 17 Aralık 2001 tarihli Konsey Tüzüğü ile kabul edilmiş olup, söz konusu düzenleme 1 Ocak 2002 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Böylece, Türk girişimcilerin doğrudan yardım alamadığı ve sadece Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkelerine açık olan mali programlar kapsamındaki ihaleler 2002 yılından itibaren Türk girişimcilere de açılmıştır. Söz konusu gelişme, Türk ve Bulgar şirketlerine yeni işbirliği imkanları sunmaktadır. Türk işletmelerinin, kamu kuruluşlarının ve sivil toplum örgütlerinin Bulgaristan'daki AB mali programları çerçevesinde açılacak ihalelere katılım olanağı bu düzenleme ile doğmuş bulunmaktadır. Aynı şekilde AB üyesi ülkeler, MEDA programından² faydalanan Akdeniz ülkeleri ve CARDS programından³ faydalanan Balkan ülkelerindeki gerçek ve tüzel kişiler de Türkiye'deki ihalelere katılabilecektir. Başka bir ifade ile Türk ve Bulgar sanayilerini ilgilendiren birçok alandaki projeleri finanse "Katılım Öncesi Mali Yardım Programları" kapsamında hem Türk hem de Bulgar firmaları için yeni olanaklar ortaya çıkmıştır.

Bulgaristan'ın NATO'ya Üyeliği

Bulgaristan, 2004 yılı Nisan ayında NATO'ya tam üye olmuştur. Ülkenin NATO'ya üye olması ile birlikte ülkenin silahlı kuvvetlerinin modernizasyonu ve yeniden teçhizini; NATO'ya üyeliğin gerekliliklerinin karşılanması sağlayacak projeler başlatılmıştır. Bu projelerin amacı silahlı kuvvetlere yeni ulaşım araçları, helikopterler ve yedek parça alımı, NATO standartlarına uygun silah alımı, taşıma amaçlı yeni uçak alımı, navigasyon kontrol sistemleri edinimi, yürüyüş-kamp ekipmanı alımıdır. Sözkonusu projeler ile ilgili ayrıntılı bilgiye Bulgaristan Cumhuriyeti Savunma Bakanlığı web sayfasından ulaşılması mümkündür. (<http://www.md.government.bg>)

² MEDA: AB üyesi olmayan Akdeniz ülkelerinde uzun vadeli büyüme ve istikrarı amaçlamaktadır.

³ CARDS: Arnavutluk, Bosna-Hersek, Hırvatistan, Sırbistan-Karadağ Cumhuriyeti ve Makedonya'da istikrar ve ortaklık sürecinin desteklenmesini amaçlamaktadır.

Doğrudan Yabancı Yatırımlar

1992 yılında uygulamaya konulan Yabancı Şahısların Ekonomik Faaliyetleri ve Yabancı Yatırımların Korunması Kanunu ile yabancı şahıslara Bulgaristan'da ekonomik faaliyette bulunma ve ticaret şirketlerine Bulgar gerçek ve tüzel kişileri ile ortak olma hakları tanınmış, yabancı kişilerin de Bulgar kişiler ile aynı ekonomik haklara sahip oldukları belirtilmiş, mevcut ve yeni kurulacak şirketlerde yabancılara sınırsız pay edinme hakkı tanınmıştır.

Bulgaristan, komünizm döneminin sona ermesinden sonra yeterli düzeyde yabancı yatırım çekmemiş olsa da 1996 yılından itibaren ülkeye giren doğrudan yabancı yatırımlar hızla artış göstermiştir. Ülkedeki yabancı sermaye miktarı makroekonomik istikrarın sağlanması, elverişli bir iş ortamının oluşturulması, özelleştirme sürecinin hızlandırılması ile birlikte son yıllarda hızlı bir artış göstermiştir. Sahip olduğu kalifiye (özellikle mühendislik alanında) ve göreceli olarak ucuz (minimum aylık brüt ücret 82 Avro, ortalama aylık brüt ücret 167 Avro) işgücü, AB'ye üyelik perspektifi ve NATO üyeliği, stratejik konumu, kalifiye yatırımlar için sağladığı önemli kolaylıklar ve iş ortamını kolaylaştırmaya dönük olarak son yıllarda gerçekleştirilen düzenlemeler ülkeyi doğrudan yabancı yatırımlar bakımından cazip hale getirmiştir. Ülke, Avrupa pazarında en düşük işletme giderlerine sahip ülkelerden biridir. 2004-2006 yılları arasında işgücü maliyetlerinin ortalama artış hızı ise Romanya'da %5,59 iken, Bulgaristan'da %2,33 olmuştur.

1992-2006 dönemi arasında ülkeye yapılan doğrudan yabancı yatırımların tutarı 20,2 milyar \$'dır. Söz konusu tutarın yaklaşık 267 milyon \$'ı özelleştirmeden, 4,9 milyar \$'ı ise yeni yatırımlardan elde edilmiştir. Yeni yatırımların 1992-2006 dönemi itibarı ile artış hızı %82,8'dir. 2006 yılında doğrudan yabancı yatırımların tutarı 5,2 milyar \$ olmuştur.

2003 yılında ülkede yaşanan bazı politik sorunlar özelleştirme programının aksamasına neden olmuştur. Ancak Maritsa Iztok'taki termal enerji tesisleri ile ilgili büyük ölçekli projelerin uygulanmaya başlamasının doğrudan yabancı yatırımların artmasını sağlayacağı düşünülmektedir.

1998-2006 yılları arasında doğrudan yabancı yatırımların akışı özellikle finans, ticaret, emlakçılık faaliyetleri, elektrik, gaz ve su üretimi, petrol, kimyasallar ve kauçuk, plastik ürünler, telekomünikasyon, müteahhitlik, metalurji ve metal ürünler, mineral ürünler (çimento, cam v.b.), gıda sanayi, tekstil ve giyim sanayi, otel-restoran işletmeciliği, makine inşaa, kağıt, elektronik, bilgisayar, taşımacılık gibi sektörlerle olmuştur.

1992-2006 arasında ülkeye en fazla doğrudan yatırımda bulunan ilk onbeş ülke sırasıyla Avusturya, Hollanda, Yunanistan, İngiltere, Almanya, İtalya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Belçika-Lüksemburg, İsviçre, ABD, Güney Kıbrıs, İrlanda, Rusya Federasyonu ve İspanya olmuştur. Türkiye söz konusu dönemde doğrudan yabancı yatırımlar içinde 273,3 milyon \$ ile Fransa'dan sonra 17. sıradadır.

1992-2006 Arasında Ülkeye Doğrudan Yatırımda Bulunan Başlıca Yabancı Yatırımcılar:

Yatırımcı	Ülke	Bulgar Şirketi	Sektör
OTE	Yunanistan	Globul, Cosmo Mobile	Mobil İletişim
OTP	Macaristan	DSK Bank	Bankacılık
Unicredit Group/HVB	İtalya/Almanya	Bulbank/HVB Bank Biochim	Bankacılık
CEZ	Çek Cum.	ER Sofia, ER Sofia bölgesi, ER Pleven	Elektrik Dağıtım
EVN	Avusturya	ER Filibe, ER Stara Zagora	Elektrik Dağıtım
Viva Ventures/Advent Int.	ABD/İngiltere	Bulgarian Telecommunication Company	Sabit hat ve mobil iletişim
Lukoil	Rusya	Neftochim AD, Petrol AD	Petrokimyasallar, perakende petrol
Solvay	Belçika	Sodi Devnya	Kimyasallar (soda külü)
Umicore/Cumerio	Belçika	Cumerio Pirdop MED	Bakır arıtım
National Bank of Greece	Yunanistan	United Bulgarian Bank (UBB)	Bankacılık
American Standard	ABD	Vidima, Ideal Standard	Sağlık gereçleri
E.ON	Almanya	ER Varna, ER Gorna Oryahovitza	Elektrik Dağıtım
Miroglio	İtalya	Miroglia Bulgaria, Interpred	Tekstil, Gayrimenkul
Bank Austria/HVB	Avusturya	HVB Bank Biochim	Bankacılık
OMV	Avusturya	OMV Bulgaria	Perakende petrol
Shell	İngiltere/Hollanda	Shell Bulgaria, Shell Gas Bulgaria	Perakende petrol
Şişecam	Türkiye	Trakia Glass	Cam Sanayi
EMTF+Mobitel Holding	Avusturya	Mobitel AD	Mobil iletişim
Knauf	Avusturya	Knauf Gipsfazer	İnşaat malzemeleri
Raiffeisen Bank	Avusturya	Raiffeisen Bank Bulgaria	Bankacılık
METRO	Almanya	METRO Cash&Carry Bulgaria	Mağazacılık
Bareck Overseas	Güney Kıbrıs	Druzhba-Plovdiv	Cam Sanayi
Willi Betz	Almanya	SO MAT	Ulaştırma ve Lojistik
Holcim (Holderbank)	İsviçre	Beloizvorski Cement	Çimento Sanayi
Carlsberg	Danimarka	Carlsberg Bulgaria	İçecek
Global Steel	Hindistan	Kremikovtzi	Metalürji
E.ON	Almanya	ER Varna, ER Gorna Oryahovitza	Elektrik Dağıtım
Pireusbank	Yunanistan	Pireusbank, Pireusleasing	Finansman

Kaynak: Invest Bulgaria Agency

Yıllar İtibarı ile Başlıca Ülkelerin Bulgaristan'a Doğrudan Yatırım Akışı (milyon \$)

ÜLKE	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	1992-2006
Avusturya	70,5	93,6	160,6	238,4	908,2	1 252,6	554,1	3 454,1
Hollanda	-10,2	80,3	30,9	242,6	456,9	188,9	842,9	2 075,3
Yunanistan	99,1	240,2	239,3	224,6	255,9	354,9	331,2	1 819,5
İngiltere	-3,3	20,1	0,7	96,1	67,9	404,9	862,0	1 586,3
Almanya	39,0	67,4	85,4	108,5	357,7	80,7	104,0	1 207,2
İtalya	338,3	146,5	45,2	100,5	105,2	132,9	73,6	960,4
Macaristan	2,0	1,0	9,5	379,2	61,9	85,9	305,3	865,4
Çek Cumhuriyeti	0,7	2,6	62,1	-6,8	373,3	147,6	262,2	851,6
Belçika-Lüksemburg	100,2	60,8	0,3	31,3	128,6	55,0	150,7	823,1
İsviçre	24,7	33,5	36,3	144,6	142,4	320,3	35,2	822,1
ABD	58,2	44,5	56,2	128,0	145,3	66,0	116,0	817,6
Güney Kıbrıs	74,8	17,8	-8,2	120,9	109,5	7,4	142,3	766,6
İrlanda	3,2	-5,8	-2,1	2,8	25,1	104,5	298,0	465,4
Rusya	21,5	-4,4	4,5	30,9	-21,1	105,4	84,87	371,6
İspanya	1,0	5,1	0,1	4,6	10,4	52,6	154,3	338,2
Fransa	36,9	15,1	8,6	22,7	63,4	34,3	55,6	335,0
Türkiye	25,4	-9,7	15,3	-5,4	73,4	47,3	49,0	273,3
Danimarka	2,1	-0,5	4,1	49,2	17,0	23,1	96,0	193,5
İsrail	8,3	0,1	3,1	5,5	16,2	12,0	55,9	117,5
Japonya	1,6	3,1	13,6	0,6	1,8	25,6	49,0	102,0
İsveç	2,2	5,7	28,5	6,9	10,9	15,1	19,8	94,3
Malta	0,9	2,7	1,1	8,4	4,2	5,6	47,4	78,3
Lihtenştayn	4,0	6,9	6,4	12,9	12,8	4,5	0,4	57,0
Kanada	0,2	0,0	-0,03	9,49	33,5	11,4	1,6	56,2
Panama	0,1	0,9	5,6	3,7	6,4	12,6	24,2	53,6
Slovenya	0,2	0,0	0,0	37,0	-3,7	6,8	7,1	47,4
Letonya			0,3	1,1	0,8	8,8	34,7	45,8
Romanya			0,86	-0,1	-0,3	24,3	18,6	43,3
Litvanya		0,1		0,7	16,8	4,4	14,1	36,1
Estonya					0,7	13,4	20,2	34,3
Lübnan	0,3	-1,1	9,8	4,9	-0,1	11,4	2,5	31,1
İzlanda						5,9	23,7	29,6
Norveç	0,6		0,57	0,1	1,0	3,3	21,7	27,3
Polonya		0,4	0,9	-3,6	1,2	12,1	1,6	14,1
Slovakya	1,7	0,4	-0,1	-3,2	-0,9	3,2	0,8	10,3
Çin			0,2	0,5	7,0	0,8	0,4	8,8
Toplam	1 001,5	812,9	969,7	2 096,9	3 443,4	3 861,9	5 171,7	20 199,7

Kaynak: Invest Bulgaria Agency

Başlıca Sektörler İtibarı ile Doğrudan Yabancı Yatırımların Dağılımı(milyon \$)

Sektör	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	Toplam
Finansal Aracılık Faaliyetleri	150,5	97,8	449,4	122,6	133,8	501,9	238,9	550,7	906,0	3 151,6
Ticaret	111,9	134,5	116,5	121,7	229,2	485,1	364,7	904,9	559,9	3 028,5
Emlakçılık v.b. faaliyetler	33,7	39,7	2,8	13,2	56,5	182,2	141,9	735,0	1 579,6	2 784,6
Elektrik, gaz ve su	1,8	4,6	19,7	2,4	66,9	8,1	925,5	355,0	247,1	1 631,0
Petrol, Kimyasallar, Kauçuk ve Plastik Ürünleri	41,0	165,2	72,1	-9,5	6,5	169,7	-3,1	473,8	293,6	1 209,3
Telekomünikasyon	23,2	14,1	14,9	236,8	205,0	127,3	401,6	182,1	-159,8	1 045,8
Müteahhlik	2,4	19,8	47,9	17,4	33,1	5,1	55,0	184,3	523,1	888,1
Metalurji ve Metal Ürünler	13,2	72,2	17,1	81,0	-18,9	66,6	54,1	71,5	502,8	859,5
Mineral Ürünler (cam, çimento vb.)	150,6	71,8	7,4	27,7	0,7	76,8	97,5	131,6	71,2	635,4
Gıda Ürünleri	31,5	32,7	11,7	37,4	20,1	87,6	67,6	97,4	13,7	399,6
Tekstil ve Giyim	4,4	25,1	27,3	57,7	9,3	84,3	45,7	30,4	20,0	304,1
Otel ve restoran işletmeciliği	17,6	16,9	26,0	17,9	7,9	27,9	15,2	50,5	79,7	259,5
Makine İnşa	21,3	18,0	64,7	13,2	37,6	1,1	13,8	11,1	50,9	231,7
Ahşap Ürünler, Kağıt	37,3	24,9	38,1	2,9	17,0	69,9	-0,6	18,0	20,6	228,1
Elektrik, elektronik, bilgisayar ve iletişim ekipmanı	11,5	5,9	28,6	28,2	17,9	29,5	-0,7	49,8	7,6	178,3
Taşımacılık	6,2	-11,7	10,1	5,9	8,1	45,1	29,2	-20,1	53,3	126,2
Madencilik	0,0	2,7	0,0	4,9	10,4	21,7	19,1	-10,4	2,0	50,4
Tarım, ormancılık ve balıkçılık	6,5	2,1	7,3	0,5	1,2	2,6	-1,9	10,2	16,0	44,6
Deri ve deri ürünleri	0,7	0,0	21,2	0,1	0,5	-0,2	-2,5	1,7	0,5	22,1
Otomotiv	-0,9	1,7	0,0	5,1	2,2	2,1	-0,5	0,1	2,8	12,6

Kaynak: Invest Bulgaria Agency

Kural olarak yabancı yatırımcıların ülkede firma kurarken devlet kurumlarından ön izin almasına gerek bulunmamaktadır.

Yabancı yatırımcıların, Bulgar girişimciler gibi faaliyetlerini aşağıdaki kuruluşlara kayıt ettirmeleri gerekmektedir:

- Kazançlarının vergilendirilebilmesini teminen buldukları yerdeki Vergi Dairesine,
- Eğer yabancı yatırımcı eleman istihdam ediyor ve ücret bordrosunu kendi düzenliyorsa Sosyal Güvenlik Bürolarına,
- BULSTAT kayıt sistemi altında yalnızca istatistiksel amaçlar için İstatistik Enstitüsüne,
- Dış ticaret işlemleri gerçekleştirildiği takdirde, Gümrük Müdürlüklerine.

DIŞ TİCARET

Dış Ticaret Politikası

Bulgaristan, Dünya Ticaret Örgütü'ne 1996 yılında ye olmuştur. DTÖ'ye yelik Bulgaristan pazarının liberalleşmesi üzerinde önemli rol oynamıştır.

Bulgaristan'ın 1 Ocak 2007 tarihinden itibaren gerçekleŐen AB yeliği ile AB lkeleri ile ticari ilişkileri AB Gümrük Birliği temelinde yürütülmeye başlanmıştır.

Bulgaristan'ın EFTA lkeleri (İsviçre, Norveç, İzlanda ve Lihtenştayn), Makedonya, İsrail, Arnavutluk, Sırbistan ve Karadağ ve Bosna-Hersek ile Serbest Ticaret Anlaşmaları bulunmaktadır.

Türkiye ve Bulgaristan arasında 11 Temmuz 1998 tarihinde imzalanan ve 1 Ocak 1999 tarihinde yürürlüğe giren Serbest Ticaret Anlaşması, Bulgaristan'ın 1 Ocak 2007 tarihinde AB yesi olması nedeni ile kaldırılmıştır. Türkiye-Bulgaristan ticari ilişkileri 1 Ocak 1996 tarihli Türkiye-AB Gümrük Birliği Anlaşması çerçevesinde yürütülmeye başlanmıştır. Böylelikle millileŐtirilmiŐ her türlü sanayi malının iki ülke arasında ticareti gümrük vergisi vb. diğer kesintilerden muaf olarak yapılmaya başlanmıştır. Bu kapsamda malların serbest dolaŐımda olduğunu gösteren EUR-1 belgesi yerini ATR belgesine bırakmıştır. Ayrıca Türkiye ve Bulgaristan Gümrük Birliği Anlaşması erevesinde AB yesi olmayan üçüncü ülkelere karşı ortak bir gümrük tarifesi uygulamaktadır.

Bulgaristan ve CEFTA lkeleri arasında 1 Ocak 1999'da imzalanan Anlaşma'nın ticaret bölümü uyarınca Hırvatistan⁴ ve Bulgaristan arasındaki ticaret 1 Ocak 2002 tarihi itibarı ile tamamen serbestleŐmiŐtir.

Dış Ticaret Göstergeleri (milyon \$)

Yıllar	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
İhracat	4 825	5 113	5 354	7 081	9 931	11 776	15 064	18 441
İthalat	6 000	6 693	7 013	9 657	13 619	17 267	21 874	30 163
Denge	-1 175	-1 580	-1 659	-2 576	-3 688	-5 491	-6 810	-11 722
Hacim	10 825	11 806	12 367	16 738	23 550	29 043	36 938	48 604

Kaynak: The Economist Intelligence Unit, Bulgaria Country Profile 2008

Giderek artan bir Şekilde açık hale gelen Bulgar ekonomisi enerji ihtiyacının karŐılanmasında dışa bağımlı olması nedeni ile ithalata bağımlı bir yapı sergilemektedir. Dış ticaret açığı son yıllarda artış göstermektedir. Dış ticaret açığı 2007 yılı itibarı ile 11,7 milyar Dolara ulaşmıştır.

⁴ Hırvatistan, 1 Mart 2003 tarihinde CEFTA lkeleri arasına katılmıŐtır.

Başlıca Ürünler İtibarı ile Dış Ticaret

Başlıca Ürünler İtibarı ile Dış Ticaretin Görünümü, 2007

İhracat	Milyon \$	İthalat	Milyon \$
Diğer Metaller (Demir ve Çelik hariç)	2 417	Ham Petrol ve Doğal Gaz	4 873
Giyim ve Ayakkabı	2 238	Makine ve Ekipman	3 118
Demir ve Çelik	1 624	Tekstil	2 062
Kimyasallar, Plastik ve Kauçuk	1 090	Kimyasallar, Plastik ve Kauçuk	1 999
Toplam İhracat	18 441	Toplam İthalat	30 163

Kaynak: The Economist Intelligence Unit, Bulgaria Country Profile 2008

Bulgaristan'ın ithalat profilinin oluşumunda ülkenin petrol ve gaz kaynaklarının kısıtlı olması önemli bir rol oynamaktadır. Petrol ürünlerinin toplam ithalattaki payı yaklaşık % 20'dir. Son yıllarda yabancı ve yerli yatırımcıların ülkedeki işletmelere yaptığı yatırımlara bağlı olarak yatırım malları ithalatında da önemli artışlar gözlenmiştir. Yatırım mallarının toplam ithalattaki payı 2005 yılı itibarı ile %26 olmuştur. Tüketim malları ithalatında da hızlı artış eğilimi söz konusudur. 2001-2005 yılları arasında tüketim malları ithalatının iki katına çıktığı gözlenmiştir. 2006 yılı ilk üç aylık dönemi itibarı ile tüketim malları yıllık %43 ithalat artışı göstererek, ithalatı en hızlı artan ürün grubu olmuştur. Ham madde ve ara malları ithalatı da ciddi artış kaydetmektedir. Ham madde ve ara malları ithalatı reeksport amacı ile yapılan iç üretim faaliyetlerindeki artışa bağlı olarak (metalürji sektöründe kullanılan cevher ithalatı ya da güyüm sanayii için tekstil ürünlerinin ithalatı gibi) artış göstermektedir.

Ülkenin ihracatı metalürji ve kimyasallar gibi ağır sanayi kollarına dayanmaktadır. Bu ürünlerin ihracatı dünya talep ve fiyatlarındaki değişimlerden kolaylıkla etkilenabilmektedir. Dünya konjonktürü son yıllarda bu ürünlerin ihracatı lehine gelişme göstermiştir. Bu alanlardaki yeniden yapılanma ve modernizasyon yetersiz düzeyde kalmış; yalnızca bu sektörlerin bazı alanlarındaki yabancı yatırımlar rekabet gücünün artmasını sağlamıştır. Geleneksel ihracat sektörleri olan tarım, gıda sanayii ve tütün komünizm sonrasında yatırım noksanlığından dolayı gelişmemiş ve ihracatları düşüş göstermiştir. Buna karşılık ülkedeki ucuz ve kalifiye işgücü sayesinde artan fason üretimin etkisi ile giyim ve ayakkabı sektörlerinin ihracatı hızlı bir artış göstermiştir.

Giyim ve ayakkabı ihracatı son yıllarda ciddi artış göstermiştir. 2001-2005 yılları arasında giyim ve ayakkabı sektörlerinin Avro cinsinden ihracatı % 80 artmıştır. 2005 yılında tekstil ürünleri ithalatı üzerindeki tüm kısıtlamaların kaldırılması ile Çin'in AB'ye giyim ürünleri ihracatında meydana gelen patlama ile gerileyen Bulgar giyim ürünleri ihracatı 2006 yılında yeniden ivme kazanmıştır. 1990'lar boyunca gerileyen yatırım malları ihracatı son yıllarda artış göstermeye başlamıştır. Yatırım mallarının toplam ihracatta 2001 yılında % 11 olan payı, 2005 yılında % 15'e yükselmiştir. İşlenmiş petrol ürünleri önemli bir ihracat kalemi olup, 2005 yılında ihracattan % 10,3 pay almıştır. Ülkenin komşularına önemli miktarda elektrik ihraç eden bir ülke olmasına rağmen, Kozlodui nükleer santralindeki iki reaktörün kapanması beraberinde 2007 yılı ihracatı için kapasitesinin yetersiz hale gelmesi beklenmektedir.

Bulgaristan'ın İthalatında Başlıca Ürünler (2005, milyon \$)

Sıralama	Ürün Kodu ve Ürün	İthalat (2005, milyon \$)	Net Ticaret (2005, milyon \$)	Ülke İthalatının Değer Bazında Artış Hızı (%)	Dünya İthalatının Değer Bazında Artış Hızı (%)	Tedarikçi Ülke Sayısı	Başlıca Tedarikçiler
	Tüm Ürünler	18 180	6 455	26		117	
1	27-Mineral Yakıtlar, Mineral Yağlar ve Müstahsalları	3 678	2 174	28	23	40	Romanya, Ukrayna, Rusya, Yunanistan
2	84-Kazanlar, Makina ve Cihazlar, Aletler ve Parçaları	2 016	1 257	27	11	61	Almanya, İtalya, Çin, ABD, Türkiye
3	87-Motorlu Kara Taşıtları, Traktör, Bisiklet, Motorsiklet v.b.	1 905	1 824	34	12	47	Almanya, Fransa, İtalya, Japonya, Türkiye
4	85-Elektrikli Makina ve Cihazlar, Aksam ve Parçaları	1 257	-700	22	13	58	Çin, Almanya, İtalya, Türkiye, İsveç
5	26-Metal Cevherleri, Cüruf ve Kül	731	-651	31	29	27	Şili, Brezilya, Peru, Arjantin, Ukrayna
6	72-Demir ve Çelik	725	222	49	25	35	Ukrayna, Türkiye, Yunanistan, Romanya, Almanya
7	39-Plastik ve Plastikten Mamul Eşya	712	-460	32	15	53	Almanya, İtalya, Türkiye, Yunanistan, Çek Cumhuriyeti
8	30-Eczacılık Ürünleri	438	-342	25	22	42	Fransa, Almanya, İsviçre, İngiltere, Danimarka
9	73-Demir veya Çelikten Eşyalar	331	-133	37	17	42	İtalya, Türkiye, Almanya, Yunanistan, Ukrayna
10	48-Kağıt ve Karton, Kağıt Hamurundan, Kağıt ve Kartondan Eşya	288	-184	15	8	42	Almanya, Türkiye, İtalya, Polonya, Yunanistan
11	52-Pamuk	277	-226	14	5	45	İtalya, Türkiye, Yunanistan, Fransa, Almanya
12	61-Örme Giyim Eşyası ve Aksesuarları	272	412	10	8	27	Yunanistan, Türkiye, İtalya, Çin, Fransa
13	76-Alüminyum ve Alüminyum Eşyalar	237	-90	27	13	33	Yunanistan, Rusya, İtalya, Türkiye, Almanya
14	90-Optik, Fotoğraf, Sinema, Ölçü, Kontrol, Ayar Cihazları, Tıbbi Aletler	233	-130	15	14	46	Almanya, ABD, İtalya, Çin, Japonya
15	51-Yün, Kıl, At Kılı, Bunların İplik ve Dokumaları	221	-128	25	2	31	İtalya, Avustralya, Fransa, Türkiye, Almanya
16	55-Sentetik ve Suni Devamsız Lifler	204	-138	11	3	37	Türkiye, İtalya, Almanya, Fransa, İspanya
17	40-Kauçuk ve Kauçuktan Eşyalar	177	-102	29	15	42	Almanya, Fransa, Rusya, Polonya, Türkiye
18	38-Muhtelif Kimyasal Maddeler	176	-162	20	13	38	Almanya, İtalya, Fransa, ABD, Avusturya
19	62-Örülmemiş Giyim Eşyası ve Aksesuarları	170	864	29	8	38	Yunanistan, İtalya, Çin, Almanya, Türkiye

20	54-Dokumaya Elverişli Suni ve Sentetik Lifler	161	-111	12	3	38	İtalya, Almanya, Türkiye, Fransa, İspanya
21	89-Gemiler, Suda Yüzen Taşıt ve Araçlar	158	85			20	Yunanistan, Güney Kıbrıs, Marshall Adaları, Malta
22	74-Bakır ve Bakırdan Eşyalar	154	885	35	2	28	Türkiye, Yunanistan, İtalya, Romanya
23	94-Mobilyalar, Aydınlatma, Reklam Lambaları, Prefabrik Yapılar	151	75	36	13	35	İtalya, Polonya, Almanya, Türkiye, Çin
24	60-Örme Eşya	150	-132	26	5	25	İtalya, Yunanistan, Türkiye, Almanya, Fransa
25	33-Uçucu Yağlar, Rezinoitler, Parfümeri, Kozmetikler v.b.	131	-44	14	15	32	Fransa, Almanya, Polonya, İrlanda, İngiltere

Kaynak: International Trade Center, <http://www.intracen.org>

Dış Ticarete Başlıca Partnerleri

Başlıca Ülkeler İtibarı ile Dış Ticaret (2007)

İhracat	%	İthalat	%
Türkiye	11,6	Almanya	14,7
Almanya	10,3	Rusya	10,5
İtalya	10,2	İtalya	7,4
Yunanistan	9,1	Ukrayna	5,1

Kaynak: The Economist Intelligence Unit, Bulgaria Country Profile 2008

Dış ticaretin yönü Rusya ve diğer COMECON ülkelerinden OECD ve AB ülkelerine doğru kaymıştır. 25 üyeli AB'nin 2005 yılı itibarı ile ihracatta % 53,3; ithalatta % 46,6 oranında payı bulunmaktadır. AB ülkeleri içinde İtalya, Almanya ve Yunanistan en önemli ticari ortaklardır. 1999 yılında yürürlüğe giren Serbest Ticaret Anlaşması ile ivme kazanan Türkiye-Bulgaristan ticari ilişkileri zaman içinde artan karşılıklı yatırımların da etkisi ile daha da derinleşmiştir. 2006 yılı itibarı ile Türkiye, Bulgaristan'ın ihraç pazarları arasında birinci sıradadır. Türkiye'nin 2006 yılı itibarı ile ülkenin ithalatındaki payı % 6,1'dir. Türkiye, ülkenin ithalat gerçekleştirdiği ülkeler içinde Rusya, Almanya ve İtalya'dan sonra dördüncü sıradadır.

Bulgaristan'ın dış ticaretinde diğer Balkan ülkelerinin payı da giderek artmaktadır. Romanya ile ticaret 1999-2003 yılları arasında üç kat artış göstermiştir. Romanya ile ticaret 2006 yılında bir önceki yıla göre % 30 artmıştır.

Rusya ile ticarete gözlenen sürekli açık Bulgaristan'ın Rus petrol ve gazına olan bağımlılığını yansıtmaktadır. Rusya'ya ihracat tüm siyasi çabalara rağmen belirli bir düzeyi aşamamaktadır. Rusya'nın ihracattaki payı 1995 yılında %10,5 iken, bu oran 2005 yılı itibarı ile %1,4'tür. Bulgaristan, büyük ölçüde Rusya tarafından tedarik edilen fosil yakıtlar yerine nükleer enerjiden yararlanmayı artırma yollarını aramaktadır.

TÜRKİYE İLE TİCARET

Türkiye-Bulgaristan Dış Ticaret Değerleri (1000 \$)

Yıllar	İhracat	İthalat	Denge	Hacim
1996	156 905	362 771	-205 866	519 676
1997	175 885	408 851	- 232 966	584 736
1998	213 316	367 421	-154 105	580 737
1999	233 606	295 575	- 61 969	529 181
2000	252 934	465 405	-212 471	718 339
2001	299 415	393 516	-94 101	692 931
2002	380 332	508 449	-128 117	888 781
2003	621 685	689 462	-67 777	1 311 147
2004	894 326	959 471	-65 145	1 853 797
2005	1 179 313	1 190 079	-10 766	2 369 392
2006	1 568 006	1 663 425	-95 419	3 231 431
2007	2 060 171	1 951 656	108 515	4 011 827
2007 (Ocak-Nisan)	588 518	551 908	36 610	1 140 426
2008 (Ocak-Nisan)	697 315	679 226	18 089	1 376 541

Kaynak: TÜİK

Türkiye'nin Bulgaristan'a ihracatı sürekli bir artış eğilimi göstermektedir. Ülkeye ihracatımızın artışında imzalanan STA'nın olumlu etkisinin yanı sıra özellikle 2000 yılında Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından uygulanmaya başlanan "Komşu Ülkelerle Ticareti Geliştirme Stratejisi" kapsamında gerçekleştirilen faaliyetlerin payı bulunmaktadır.

Ülkeye ihracatımız 2002 yılında %27, 2003 yılında %63, 2004 yılında %44, 2005 yılında %31,9, 2006 yılında %33 oranında artış göstermiştir. İhracat, 2007 yılında % 31,4 oranında artarak yaklaşık 2,1 milyar Dolara ulaşmıştır. Ülkeden ithalatımız da son yıllarda önemli artışlar göstermiştir. İthalatta gözlenen artışlar 2002 yılında %29, 2003 yılında %35, 2004 yılında %39, 2005 yılında %24, 2006 yılında %39,6, 2007 yılında %17,3 olmuştur. İhracattaki hızlı artış eğilimine bağlı olarak 2007 yılında dış ticaret dengesinde Türkiye lehine 108 milyon Dolarlık bir fazla oluşmuştur.

11 Temmuz 1998 tarihinde imzalanan ve 1.1.1999 tarihinde yürürlüğe giren Türkiye-Bulgaristan Serbest Ticaret Anlaşması Türkiye-Bulgaristan arasındaki ticari ilişkilerin hacmini önemli ölçüde artırmıştır. Ülkenin 2007 yılında AB'ye üyeliği ile birlikte ticari ilişkilerimiz Türkiye-AB arasındaki Gümrük Birliği Anlaşması temelinde yürütülmeye başlanmıştır. Bu kapsamda malların serbest dolaşımında olduğunu gösteren EUR-1 belgesi yerini ATR belgesine bırakmıştır. Ayrıca Türkiye ve Bulgaristan Gümrük Birliği Anlaşması çerçevesinde AB üyesi olmayan üçüncü ülkelere karşı ortak bir gümrük tarifesi uygulamaktadır.

Türkiye'nin Bulgaristan pazarında rekabet şansının olduğu ürünler; hazır giyim ürünleri, ambalaj malzemeleri, temizlik ürünleri, beyaz eşya, elektronik sanayi ürünleri, bitkisel yağlar, bakliyat, hazır gıda ürünleri, fast food üretiminde kullanılan makina ve ekipmanlar, inşaat malzemeleri, mobilya ve kimyasal ürünlerdir. Elektrikli güç sistemleri, telekomünikasyon ekipmanları, hava ve yer destek ekipmanları, tarımsal makine ve ekipmanlar, inşaat malzemeleri, bilgisayar yazılımları, otomotiv yedek parça ve servis ekipmanları ihracatta potansiyel arz edebilecek sanayi ürünleridir. Tarım ürünlerinde ise

unlar, deri ve postlar, pirinç, pamuk, her türlü kaplamalık ağaç, meyve suları, çerezler ve cipsler, şekerli ve çikolatalı mamuller, makarna ve bisküviler Bulgaristan'a ihracatta potansiyel arz eden belli başlı ürünlerdir.

Türkiye'nin Bulgaristan'a İhracatında Önem Arz Eden Ürünler:

Türkiye'nin Bulgaristan'a 2007 yılı ihracatında demir ve çelik; motorlu kara taşıtları; elektrikli-elektriksiz makine ve cihazlar, aletler, parçaları; demir veya çelikten eşyalar; plastik ve plastikten eşyalar; mineral yakıtlar, mineral yağlar ve müstahsalları; alüminyum ve alüminyum eşyalar başlıca payı almıştır. Ülkeye ihracatımız iki ülke arasındaki serbest ticaret anlaşmasının yürürlüğe girdiği 1999 tarihinden itibaren sürekli artış göstermeye başlamış, Anlaşma uyarınca tüm sanayi ürünlerinde gümrük vergilerinin sıfırlandığı 2002 yılından itibaren de ivme kazanmıştır.

İhracatta Önem Arz Eden Ürün Grupları (\$)

GTİP No.	ÜRÜN	2006	2007	% Değişim
72	Demir ve Çelik	129.934.886	258.036.522	98,6
87	Motorlu Kara Taşıtları, Traktör, Bisiklet, Motosiklet ve Diğer	115.987.279	170.425.437	46,9
84	Kazanlar; Makine ve Cihazlar, Aletler, Parçaları	121.728.247	155.866.041	28,0
85	Elektrikli Makine ve Cihazlar, Aksam ve Parçaları	121.835.889	144.035.488	18,2
73	Demir veya Çelikten Eşya	72.343.232	107.621.632	48,8
39	Plastik ve Plastikten Mamul Eşya	90.399.835	107.546.888	19,0
27	Mineral Yakıtlar, Mineral Yağlar ve Müstahsalları, Mumlar	23.973.407	97.231.744	305,6
76	Alüminyum ve Alüminyum Eşya	54.960.691	89.446.747	62,7
26	Metal Cevherleri, Cüruf ve Kül	74.737.788	84.141.160	12,6
60	Örme Eşya	71.747.586	75.079.644	4,6
48	Kağıt ve Karton; Kağıt Hamurundan Kağıt ve Kartondan Eşya	47.112.129	60.637.609	28,7
74	Bakır ve Bakırdan Eşya	40.981.621	58.777.438	43,4
52	Pamuk	56.996.856	47.527.524	-16,6
55	Sentetik ve Suni Devamsız Lifler	45.148.604	46.685.817	3,4
61	Örme Giyim Eşyası ve Aksesuarları	80.560.939	44.383.236	-44,9
54	Dokumaya Elverişli Suni ve Sentetik Lifler	28.772.546	34.851.569	21,1
94	Mobilyalar, Aydınlatma, Reklam Lambaları, Prefabrik Yapılar	20.343.636	29.936.616	47,2
62	Örülmemiş Giyim Eşyası ve Aksesuarları	49.107.295	28.357.990	-42,3
07	Yenilen Sebzeler ve Bazı Kök Ve Yumrular	6.284.503	28.092.129	347,0
40	Kauçuk ve Kauçuktan Eşya	17.236.667	24.526.309	42,3
	GENEL TOPLAM	1.568.006.058	2.060.170.568	31,4

Kaynak: TÜİK

Türkiye'nin Bulgaristan'dan İthalatında Önem Arz Eden Ürünler:

2007 yılında Türkiye'nin Bulgaristan'dan ithalatında önem arz eden başlıca ürünler sırasıyla demir ve çelik; bakır ve bakırdan eşya; mineral yakıtlar, mineral yağlar ve müstahsalları; çinko ve çinkodan eşyalar; yağlı tohum ve meyvalar, sanayi bitkileri; kurşun ve kurşundan eşyalar gibi ham madde ve ara malları niteliğindeki ürün grupları olmuştur.

İthalatta Önem Arz Eden Ürün Grupları (ABD Doları)

GTİP No.	ÜRÜN	2006	2007	Değişim %
72	Demir ve Çelik	320.544.794	441.063.283	37,6
74	Bakır ve Bakırdan Eşya	380.353.329	272.075.075	-28,5
27	Mineral Yakıtlar, Mineral Yağlar ve Müstahsalları, Mumlar	129.471.430	179.017.969	38,3
79	Çinko ve Çinkodan Eşya	167.837.284	161.983.179	-3,5
12	Yağlı Tohum ve Meyvalar, Sanayi Bitkileri, Saman, Hayvan Yemi	48.947.067	109.400.683	123,5
78	Kurşun ve Kurşundan Eşya	51.829.531	90.181.559	74,0
29	Organik Kimyasal Müstahsallar	71.215.193	87.926.347	23,5
28	İnorganik Kimyasal Müstahsallar, Organik, İnorganik Bileşikler	65.189.032	85.059.532	30,5
70	Cam ve Cam Eşya	68.820.917	67.202.461	-2,4
39	Plastik ve Plastikten Mamul Eşya	73.964.746	66.605.164	-10,0
44	Ağaç ve Ağaçtan Mamul Eşya; Odun Kömürü	43.884.696	46.385.667	5,7
85	Elektrikli Makina ve Cihazlar, Aksam ve Parçaları	28.056.747	33.054.777	17,8
84	Kazanlar; Makina ve Cihazlar, Aletler, Parçaları	27.478.665	33.015.491	20,1
25	Tuz, Kükürt, Toprak ve Taşlar, Alçılar ve Çimento	16.928.388	31.367.855	85,3
10	Hububat	931.949	25.082.694	2591,4
55	Sentetik ve Suni Devamsız Lifler	7.071.100	20.846.352	194,8
48	Kağıt ve Karton; Kağıt Hamurundan Kağıt ve Kartondan Eşya	10.390.401	18.615.913	79,2
71	İnciler, Kıymetli Taş ve Metal Mamulleri, Madeni Paralar	2.262.783	16.690.861	637,6
35	Albüminoid Maddeler, Tutkallar, Enzimler vb.	9.552.342	14.908.968	56,1
51	Yün, Kıl, At Kılı; Bunların İplik ve Dokumaları	7.796.079	12.379.297	58,8
	GENEL TOPLAM	1.663.424.933	1.951.656.373	17,3

Kaynak: TÜİK

Önemli Anlaşma ve Protokoller

Türkiye ve Bulgaristan arasındaki ticari ilişkiler 11 Temmuz 1974 tarihli Ticaret Anlaşmasına dayanmaktadır. 9 Şubat 1972 tarihinde Türk-Bulgar Ekonomik ve Teknik İşbirliği Komitesi kurulmuştur.

Ticaret ve Ekonomik, Sınai ve Teknik İşbirliği Anlaşması : 6 Temmuz 1994 tarihinde imzalanmıştır.

Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması : 6 Temmuz 1994 tarihinde Ankara'da imzalanan anlaşma 4 Mayıs 1997 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Anlaşması : 7 Temmuz 1994 tarihinde Ankara'da imzalanmıştır.

Bulgaristan ve Türkiye Arasında Sınır Ticareti Yapılmasına İlişkin Karar: 19 Mart 1997 tarihli, 97/9113 sayılı Kararın amaç ve kapsamı, Edirne ilinden Bulgaristan ile yetkilendirilen gümrük kapılarından sınır ticareti yapılmasına ilişkin esasları düzenlemek ve bu kapsamda yapılacak ihracat ve ithalatta uygulanacak kuralları belirlemektir.

Serbest Ticaret Anlaşması : Türkiye-Bulgaristan Serbest Ticaret Anlaşması, Türkiye ve Avrupa Birliği arasındaki Gümrük Birliği Anlaşması'nın bir gereğidir. Bu çerçevede, 1994 yılı Ağustos ayında Bulgar tarafına anlaşma taslağı gönderilmiş ilk tur görüşmeler 3-5 Eylül 1997 tarihleri arasında yapılmıştır. Anlaşma, 11 Temmuz 1998 tarihinde imzalanmış olup, 26 Eylül 1998 tarihli ve 23475 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmasının ardından 1 Ocak 1999 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Yatırım İlişkileri

Bulgaristan Yatırımları Geliştirme Ajansı verilerine göre 1992-2006 dönemi itibarı ile Türkiye'nin ülkedeki doğrudan yatırımları 273,3 milyon \$ seviyesine ulaşmıştır. Söz konusu dönem itibarı ile Türkiye, ülkeye yatırımda bulunan ülkeler arasında 17. sıradadır.

Ülkede yatırım yapan büyük ölçekli başlıca Türk şirketleri: Metalurji sektöründe FAF Metal, kağıt sanayiinde Işıklar Holding, tekstilde Maser, turizm ve otelcilikte Özkan Grubu'dur. Bankacılık alanında ise şube olarak T.C. Ziraat Bankası, Bulgaristan şirketi olarak da Demirbank Bulgaria faaliyet göstermektedir.

Koç Holding'in Sofya'daki 3 adet perakende zinciri Ramstore mağazasının yanısıra Aygaz Opet ile 3'ü Sofya'da 2'si de Shumen'de olmak üzere toplam 5 tane istasyonu bulunmaktadır. Aygaz, dört yıllık süre içerisinde 100 milyon \$ değerinde ilave yatırım ile istasyon ülkedeki sayısını artırmayı hedeflemektedir.

Çok sayıda Türk markasının ülkede mağazası bulunmaktadır. Sofya'da Zorlu Holding'in Linens mağazası bulunmaktadır. Sofya'da Damat Tween mağazası da açılmıştır. Altınbaş Kuyumculuk'un Sofya, Dobric ve Burgaz'da mağazaları bulunmaktadır.

Son zamanlarda Bulgaristan'a yatırım yapma kararı alan en büyük firma Şişecam'dır. Şişecam'ın % 43,8 hissesine sahip olduğu Trakya Cam, 17 Aralık 2003 tarihinde Bulgaristan'ın Tırgovişte bölgesinde 160 milyon \$ değerinde bir yatırımla cam fabrikası

kuracağını açıklamıştır. 100 milyon \$'ı cam, 60 milyon \$'ı cam ürünleri üretmek üzere yapılan sözkonusu yatırım, Belçikalı Solvay grubu ile Şişecam'ın Doğu Bloku ülkeleri için ortak stratejisi çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Söz konusu yatırımın değeri, sermaye artırımını ile 220 milyon Dolara çıkarılmıştır.

Süzer Holding, Tuna kıyısında yer alan "ZMK Nikopol" isimli karton fabrikasının % 87,5 oranında hissesine sahiptir. Aksan Kalıp AŞ'nin ise Botevgrad'da Mikroak isimli, konnektör üretim tesisi bulunmaktadır.

Elkabel AD (kablo ve elektronik ekipman), Şahinler Bulgaria OOD (giyim sanayi), Trikom (tekstil) diğer başlıca Türk sermayeli işletmelerdir.

İKİ ÜLKE ARASINDA TİCARETTE KARŞILAŞILAN SORUNLAR

Türkiye ve Bulgaristan arasındaki coğrafi yakınlığa rağmen dış ticaret rakamları iki ülkeyi de olumsuz yönde etkileyen bazı sebepler nedeniyle istenilen düzeye ulaşamamıştır. Türkiye'nin Bulgaristan'a ihracatı yakınlık, benzer tüketim alışkanlıklarına ve bazı ortak kültürel özelliklere sahip olma gibi avantajlara rağmen sınırlı düzeydedir. Ülkede üretilen mallar tüketici ihtiyaçlarını karşılayacak yeterlilikte değildir. Bu nedenle, Bulgar pazarı ithalata bağımlı bir yapıya sahiptir. Türkiye'nin ülkeye ihracatında son yıllardaki artışa rağmen, ihracat rakamları potansiyelin çok gerilerindedir. Diğer taraftan Bulgaristan'ın Türkiye'ye ihracatında ise en önemli payı ham madde ve ara malları almaktadır. Bulgar ihracatçıları gelişmiş bir pazar olan Türkiye'ye tüketim malları ihracatında zorlanmaktadır.

Geçmişte ülkedeki Türk ürünlerinin kalitelerine yönelik olumsuz düşünceler ve bavul ticaretinin yarattığı olumsuz imaj Türk mallarının satışını olumsuz yönde etkilemiştir. Ancak son yıllarda ülkeye ihracatı giderek artan kaliteli ve markalı Türk ürünlerinin pazarda tanınmaya başlaması ile birlikte bu olumsuz imaj yavaş da olsa ortadan kalkmıştır. Bulgar pazarında başarı için kaliteyi vurgulayan tanıtım faaliyetleri yürütülmesi büyük önem taşımaktadır.

Bulgaristan, serbest piyasa ekonomisine geçişi çerçevesinde kambiyo rejimini tamamen libere hale getirmiş bulunmaktadır. Bu nedenle ülke ile ticarete geçmişte yaşanan para transferi sorunu artık yaşanmamaktadır. Akreditifli ödemelerde herhangi bir sorun bulunmamaktadır. Uluslararası ticaret enstrümanları çok rahat kullanılmaktadır. Ancak ticarete yaygın olarak kullanılan bono, çek, poliçe gibi kıymetli evrakın hukuk sistemine henüz tam olarak yerleşmemiş olması nedeni ile uygulaması bulunmamaktadır.

Türk işadamlarının ülkeye ziyaretleri öncesinde vize temini sırasında zorluklar yaşanmaktadır.

Özellikle Kapıkule sınır kapısında hem Türk hem Bulgar tarafından kaynaklanan sorunlar nedeni ile uzun süreli beklemler yaşanmaktadır. Sorunun çözümüne yönelik olarak 2005 yılı Haziran ayında Bulgaristan Türkiye arasında TIR trafiğine açılan ikinci sınır kapısı Hamzabeyli-Lesovo ise yeterince verimli kullanılmamaktadır.

Son yıllarda Bulgar pazarına çok sayıda Batılı firmanın girmesi ile pazardaki rekabet giderek artmıştır. Bulgaristan pazarına sürekli ihracat gerçekleştirmeyi hedefleyen Türk firmalarının, ürünlerin doğru bir şekilde pazarlanmasına önem vermesi gerekmektedir. Satış sonrası hizmetler konusu da dikkat edilmesi gereken bir husustur.

Ülkede artan rekabete yalnızca Batılı ülkelerin firmaları değil, aynı zamanda Çin, Tayvan, Güney Kore gibi uzakdoğulu firmalar da neden olmaktadır.

Ülkeye düzenlenen heyet programlarına katılım ülkedeki firmalar ve kamu kurumları ile iletişim kurmada en etkili yöntem olmaktadır. Diğer taraftan başta ihtisas fuarları olmak üzere fuarlara katılım da tanıtım açısından önem taşımaktadır.

Türk firmalarının rekabet edebilirliğini etkileyen en önemli husus uygun fiyattır. Bulgar tüketicileri ürün tercihinde kaliteyi de gözönünde bulundurmakla birlikte, hala uygun fiyat koşulunu aramaktadır.

Bulgaristan'da artan rekabet koşullarına uyum sağlayabilmek bakımından ülkede Türk ürünlerinin etkin tanıtımı önem taşımaktadır. Türk ürünlerinin açılacak bir "show room"da sürekli tanıtımının yapılması ülkede bir Türk ürünü imajı oluşturulması açısından önem taşımaktadır. Bu sayede Bulgar alıcılarının bu "show room"a gelerek ithalat talebinde bulunmaları da sağlanabilecektir. İtalya'nın tekstil alanında bir "show room"u bulunmakta olup, Çin'in de böyle bir projesi bulunmaktadır.

Ülkedeki yoğun rekabet ortamına bağlı olarak, gazetelerde zaman zaman Türk ürünlerine yönelik bazı asılsız haberler çıkabilmekte, bu da Türk ürünlerinin pazar kaybetmesine neden olabilmektedir.

Türk firmalarının Bulgar pazarına ön araştırma yapmak sureti ile girmesi ülkede başarı için en önemli koşullardan biridir.

Bulgaristan üçüncü ülkelere açılım bakımından da önemli imkanlar sunan bir pazardır. Türk-Bulgar firmalarının işbirliği yaparak üçüncü ülkelere açılımı mümkündür. Türk firmalarının ülkede doğru bir ticari ortak bulması için Bulgar Sanayi ve Ticaret Odası-BCCI ve Bulgar Sanayi Birliği-BIA bünyesinde kayıtlı firmalarla irtibata geçmesi yararlı olacaktır. Bulgar kanunları uyarınca, bu kuruluşlara üye olma zorunluluğu bulunmamakla birlikte, düzgün faaliyet gösteren, ciddi firmalar bu kuruluşlardan birine üye olmayı tercih etmektedir.

Bulgaristan'da faaliyet gösteren Türk firmalarının, güç birliği oluşturarak Bulgar pazarında seslerini duyurabilmeleri son zamanlarda bir ihtiyaç haline gelmiştir. T.C. Sofya Büyükelçiliği'nin girişimi ile Türkiye ile Bulgaristan arasındaki ekonomik ilişkilerin gelişmesine katkıda bulunmak ve Bulgaristan'da faaliyet gösteren Türk işadamlarını tek çatı altında toplamak amacıyla "Türk Sanayi ve Ticaret Odası - Bulgaristan" adı altında bir birlik kurulması yönünde çalışmalara başlanmıştır. Kurulacak Türk Sanayi ve Ticaret Odası'nın amacı, ülkedeki Türk işadamlarının sorunlarının çözümüne yardımcı olmak ve oluşturacağı bilgi arşiviyle tüm işadamlarına danışmanlık görevi yapmaktır.

PAZAR İLE İLGİLİ BİLGİLER

Gümrük İşlemleri

Bulgaristan'ın Gümrük Kanunu, Avrupa Birliği Gümrük Koduna dayanmaktadır. İthalat, transit ticaret, gümrüklerde depolama, dahilde işleme, gümrük denetim işlemleri, geçici giriş, hariçte işleme, ihracat, geçici ihracat gibi işlemlerde AB'nin uyguladığı prosedür ve rejimler uygulanmaktadır.

İthalat ve ihracat işlemlerinin beyanı Tek İdari Belge (Single Administrative Document-SAD) aracılığı ile yapılmaktadır.

İthalat işlemleri sırasında gümrük beyannamesi beraberinde aşağıdaki belgelerin bulunması gerekmektedir:

- Gümrük işlemleri için fatura, bir proforma fatura ya da başka tür bir fatura;
- İstendiğinde, ürünlerin değerini belirtir deklarasyon;
- Tercihli tarife oranlarından yararlanılmasını sağlayan belgeler: menşe şahadetnamesi, dolaşım belgesi vb.
- İstendiğinde; nakliye belgeleri, sigorta poliçesi, şartname, çeki listesi;
- Ürünlerin ithalatının kanunla ya da başka bir kanuni düzenleme ile özel bir prosedür gerektirmesi halinde (ithalat sertifikası, izin vb.) yetkili kamu kuruluşu tarafından verilen belge;
- Bitkisel, hayvansal ürünler ya da farklı bir menşeden ürünün ithali halinde, sırası ile veterinerlik, bitki-sağlık sertifikası ya da ilgili sertifika;
- Gümrük yetkilileri gerekli gördükleri takdirde ticari sözleşme, laboratuvar analizleri gibi ithalat işlemiyle ilgilendiren diğer belgeleri de talep edebilir.

İhracat işlemleri sırasında gümrük beyannamesi beraberinde aşağıdaki belgelerin bulunması gerekmektedir:

- Fatura ya da proforma fatura veyahut ürünlerin değerini gösteren eşdeğer bir belge;
- İthalatçı ülke için hazırlanan belgeler (menşe şahadetnamesi gibi),
- Nakliye belgeleri;
- Gerektiğinde; yüklemenin muhteviyatını gösteren şartname ya da eşdeğer bir belge;
- Ürünlerin ihracatının kanunla ya da başka bir kanuni düzenleme ile özel bir prosedür gerektirmesi halinde (ihracat sertifikası, izin vb.) yetkili kamu kuruluşu tarafından verilen belge;
- Bitkisel, hayvansal ürünler ya da farklı bir menşeden ürünün ihracı halinde, sırası ile veterinerlik, bitki-sağlık sertifikası ya da ilgili sertifika;
- Gümrük yetkilileri gerekli gördükleri takdirde ticari sözleşme, laboratuvar analizleri gibi ihracat işlemiyle ilgilendiren diğer belgeleri de talep edebilir.

Vergi

İthalat vergisi uygulaması bulunmamaktadır. Ancak ithalatta %20 oranında KDV uygulaması söz konusudur. Bazı ürünlerin ithalatında ilave tüketim vergisi uygulanmaktadır. Bira ve şarap dahil olmak üzere alkollü içkiler, tütün ürünleri, yakıtlar, bazı tür otomobiller, kumar makineleri ve diğer kumarhane malzemeleri, çay ve kahve gibi ürünlerin ithalatında ilave tüketim vergisi bulunmaktadır.

Türkiye ve Bulgaristan, Bulgaristan'ın AB'ye üye olduğu 2007 yılından itibaren, AB Gümrük Birliği Anlaşması çerçevesinde üçüncü ülkelere karşı ortak gümrük tarifesi uygulamaya başlamıştır.

Kurumlar vergisi %10'dur.

TARİFE DIŞI ENGELLER

Bulgaristan uluslararası yükümlülüklerinden kaynaklanan nedenlerle ya da ekonomideki geçici düzensizlikleri aşmak ve yerli pazar ve üretimi korumak amacıyla sınırlı sayıdaki ürünlerin ithalatında kısıtlamalar yapmaktadır. Bazı ürünlerin ticaretinde Ticaret ve Uluslararası Ekonomik İşbirliği Bakanlığı'nın yanı sıra ilgili Bakanlığın da izni gerekmektedir.

Kayda Bağlı İthalat

Bazı ürünlerin ithalatı kayda bağlı yapılabilmektedir. Kayda bağlı ithal edilebilen ürün listesi çok sık değiştirilmektedir. 2001 yılında liste gazyacı ve fuel oil dahil olmak üzere yalnızca 5 üründen oluşmuştur. Bazı ürünlerin ithalatının kayıt altına alınmasının sebebi tekstil ve metaller gibi ya da belirli bir dönemde et, süt ürünleri, ayçiçek yağı ve diğer bitkisel yağlar gibi hassas ürünlerin hareketinin izlenebilmesini sağlamaktır. Bir gün süren kayıt işlemleri Ticaret ve Uluslararası Ekonomik İşbirliği Bakanlığı tarafından yapılmaktadır. Ancak başvuru sahiplerinin ilgili mahkemeden şirketlerinin kayıt altında olduğuna ve vergi kayıtlarına dair belgeleri almaları gerekmektedir. Bu belgeler haricinde sözleşme, proforma fatura, satış teklifi, vergi numarası, menşe şahadetnamesi, kalite belgesi de talep edilebilmektedir.

İthalat Lisansları

307 sayılı Kararname bazı ürünlerin ülkeye girişinde ithalat öncesi izin belgesi alınmasını gerektirmektedir. Söz konusu izin belgesi ithalat lisansı niteliğinde olup, Bakanlığa başvurunun yapılmasını müteakip, iki gün içinde verilmektedir. Başvuru sahiplerinin bu izni alabilmesi için ithalatı kayda bağlı ürünler için gerekli belgeleri Ticaret ve Turizm Bakanlığına ibraz etmesi gerekmektedir. Eczacılık ürünlerinin ithalatında ayrıca toptan ticaret yapılabileceğine dair belgenin bir kopyasının ibrazı da gerekmektedir. Bulgaristan'ın 2001 tarihli, dış ticaret politikaları hususundaki Kararnamesi uyarınca, altın, gümüş, platin, uyku ilaçları, nükleer gereçler, patlayıcılar, silahlar, tehlikeli hayvan ve bitki türleri ve bazı ot öldürücüler ithalatında lisans gerekmektedir.

Psikoterapik ve narkotik ilaçlar ile askeri araç ve gereçlerin ticareti özel kurallarla düzenlenmiştir. Et ve süt ürünleri, bira ve şarap, kömür, petrol ve akaryakıt, demir ve demir dışı metaller ve bunların alaşımlarının ithalatı kayda bağlıdır. Bir gün süren kayıt işlemleri Ticaret ve Uluslararası Ekonomik İşbirliği Bakanlığı tarafından yapılmaktadır.

Ulusal öneme sahip altın, gümüş, platin ve ürünleri, nihai tıbbi aletler, hammaddeler, nükleer ekipman ve maddeler, patlayıcılar, vahşi hayvan ve bitkiler, spor ve avcılık amaçlı silahlar, tarım kimyasalları, dökme olarak alkollü içkiler, asbest ve ürünleri, kumar makineleri, tütün, doğal gaz, süt tozu, dondurucu aletler, basılı materyaller gibi ürünlerin ithalatı lisansa bağlıdır. Lisanslar Ticaret ve Uluslararası Ekonomik İşbirliği Bakanlığı tarafından iki gün içinde düzenlenmektedir.

Miktar Kısıtlamaları

Bazı malların ithalatı kotaya tabidir. Kotaların büyüklüğü her takvim yılında yeniden belirlenmektedir. Kota tahsisi Ekonomi Bakanlığı tarafından açık artırma ya da ihale yoluyla yapılmaktadır. Başvuru sahipleri %35'ten fazla kota tahsisine sahip olamamaktadır. Böcek zehirleri, küf öldürücüler, kağıt ve kağıt hamuru, buğday ve ayçiçek yağı, sığır eti, tavuk eti, domuz eti, süt ve süt ürünleri, bazı sebzeler ve sebze tohumları, arpa, mısır, pirinç, konserve et, şeker kamışından elde edilmiş işlenmemiş şeker, şekerlemeler ve bazı alkollü içkiler kotaya tabi ürünlerdir.

Türkiye'nin Bulgaristan ile 8 Mart 1993 tarihinde imzaladığı ve 31 Aralık 1993 tarihinde yürürlüğe giren Serbest Ticaret Anlaşması çerçevesinde sanayi ürünlerinde Anlaşmanın yürürlüğe girdiği tarihten itibaren ithalat ve ihracatta yeni miktar kısıtlamaları ve eş etkili önlemler getirmemeyi taahhüt etmiş ve tüm miktar kısıtlamaları ve eş etkili önlemleri karşılıklı olarak kaldırılmıştır. Aynı şekilde tarım ürünlerinde de ilk aşamada birbirlerinin sınırlı sayıdaki tarım ürünlerine miktar sınırlaması olmaksızın veya tarife kontenjanları çerçevesinde pazara giriş kolaylıkları sağlayacaklardır.

Markalama ve Etiketleme Koşulları

Bulgaristan, yasal çerçevesinin AB ile uyumlaştırılması gereğince markalama, paketlenme ve etiketleme koşullarını önemli ölçüde yeniden düzenlemiştir. AB'nin Sanayi Ürünlerinin Kabulü ve Uygunluk Değerlendirmesi Anlaşması çerçevesinde imzalanacak olan bir protokol üzerine görüşmeler devam etmektedir. Teklif edilen protokol bünyesinde AB ve Bulgaristan'ın yetkili değerlendirme kurullarını karşılıklı olarak tanımaları ve böylece ürünlerin test edilmesinde mükerrerliğin ortadan kaldırılması amaçlanmaktadır. Bu sayede AB ve Bulgaristan arasındaki ticaret daha da kolaylaştırılmış olacaktır. Protokol, düşük voltajlı elektrikli makineler, oyuncak gibi ürünleri kapsamaktadır.

Tüketim malları üzerinde Bulgarca etiket bulunması zorunluluğu vardır. Etiketler, ürünlerin nitelik ve nicelikleri, bileşimindeki maddeler, sertifika numarası, depolama, nakliye, kullanım ya da bakım usulleri gibi bilgileri içermelidir. Ürün üzerinde üretim ve son kullanma tarihleri, garanti süresi açıkça belirtilmelidir. Ayrıca üretici ve ithalatçı firma bilgileri de bulunmalıdır. Ürünün niteliği nedeni ile ürün üzerine etiket yapıştırılma imkanı bulunmuyorsa, sözkonusu bilgilerin farklı bir şekilde, ürünle birlikte tüketiciye verilmesi gerekmektedir.

Standartlar, Test Etme ve Belgelendirme

Devlet Metroloji ve Teknik Gözetim Ajansı, ülke içi uygulamalardan ve DTÖ Ticarete Teknik Engeller Anlaşması'nın idaresinden sorumludur. Ajans, aynı zamanda uygunluk değerlendirme kuruluşlarının görevlendirilmesinden sorumludur. İnşaat malzemeleri ile ilgili uygunluk değerlendirme kuruluşlarının belirlenmesi ve görevlendirilmesi Bölgesel Kalkınma ve Kamu İşleri Bakanlığı'nın sorumluluğundadır. Ekonomi Bakanlığı ise standartlarla ilgili faaliyetlerin DTÖ ile koordinasyonundan sorumludur.

Belgelendirme ve Test Etme Ajansı gıda, ilaç ve telekomünikasyon ekipmanları haricindeki tüm ürünlerin uygunluk değerlendirme, belgelendirme, kayıt ve test edilmesinden sorumlu, icracı kurumdur. Ajans, benzeri ulusal test etme kurumundan verilen onay sertifikasının Bulgarcaya tercümesini ve test etme protokolünü gösteren sertifikayı talep etmektedir. Test etme ve belgelendirme süreci en aşağı bir ay sürmektedir.

İlaçlar için yetkili kuruluş Bulgar Sağlık Bakanlığı bünyesindeki Bulgar İlaç Ajansı'dır. Ajans standartları oluşturmakta; test etme ve belgelendirme işlemlerini yürütmektedir. İlaçların kayıt altına alınması da Ajansın sorumluluğundadır.

Bulgaristan, Uluslararası Standardizasyon Örgütü-ISO ve Uluslararası Elektroteknik Komisyonu-IEC üyesidir.

Bulgaristan, ulusal standartlarını AB standardizasyon mevzuatı ile tamamen uyumlu hale getirmiştir. Bulgar Standardizasyon Enstitüsü, Bulgaristan'ın uluslararası yükümlülüklerine uyumlu bir şekilde ulusal standardizasyon politikasının yönetimi, koordinasyonu ve denetlenmesinden sorumludur. Enstitü bünyesinde sanayi ürün gruplarına göre oluşturulmuş olan 86 teknik komite bulunmaktadır. Söz konusu teknik komitelerin üyeleri Bulgar üreticileri ve bilim adamlarından oluşmaktadır. Bulgar Standardizasyon Enstitüsü web sayfasında yer alan teknik komitelerden ürün grubu için uygulanmakta olan standartlar öğrenilebilmektedir.

Standartlarla ilgili ayrıntılı teknik bilgi, Bulgar Standardizasyon Enstitüsü bilgi merkezinden bir dilekçe ile başvurarak temin edilebilmektedir. Bulgar Standardizasyon Enstitüsü, 5 Aralık 2002 tarihli, 13 sayılı Bulgar Resmi Gazetesi'nde yayımlanan Ulusal Standardizasyon Kanunu'nda yapılan değişiklik ile 2002 yılında Standardizasyon ve Metroloji Ajansı'nın yerini almıştır.

Bulgar Standardizasyon Enstitüsü
<http://www.bds-bg.org>
BDS - Information centre (Bilgi Merkezi)
Fax: +359 / 2 9806317
E-mail: standards@bds-bg.org
Address: Sofia 1000
21, 6th September Str.

Devlet Metroloji ve Teknik Gözetim Ajansı web sayfası:
<http://www.sasm.government.bg>

Bulgaristan'ın DTÖ'nün Ticarete Teknik Engeller Anlaşması'na taraf olması nedeni ile, Bulgar standartları teknik mevzuatta aksi belirtilmediği sürece ihtiyaridir, başka bir ifade ile zorunlu olarak uygulanmamaktadır. Zorunlu standartların uygulandığı ürünler gıda ürünleri, inşaat malzemeleri, tıbbi aletler, belirli elektrikli ekipmanlar v.b. güvenlik standartlarının önem taşıdığı ürünlerdir. Bu tür ürünler test etme, belgelendirme ve ön onay prosedürlerine tabidir. Bulgar yetkililerine göre normların tahmini olarak %2'si zorunludur. Ürünlerin zorunlu olarak belgelendirmesi AB'nin global yaklaşımı⁵ altında yürütülmektedir.

Akreditasyon işinin, standardizasyon ve belgelendirme işlerinden ayrılması ilkesinden hareketle, 1999 yılında BAS-Bulgar Akreditasyon Kurumu (Bulgarian Accreditation Service) kurulmuştur. Söz konusu kurum, bağımsız bir yapıda olup, akreditasyonları EN 45000, ISO/IEC 17000 standart serilerine, ISO/IEC 17025 ve ISO/IEC rehberlerine dayanmaktadır.

⁵ AB'nin test etme ve belgelendirmede "Global Yaklaşım"ı AB tarafından 1989 yılında, standartlar alanında uygunluk değerlendirmesine kalıcı bir yaklaşım getirilmesi amacı ile başlatılmıştır. Kalite teminatı (QA) (EN ISO 9000) ile ve kalite değerlendirme kuruluşlarının yerine getirilmesi gereken koşulları ile ilgili Avrupa standartlarının kullanımını genelleştirmektedir. Buna göre uygunluk değerlendirmesi bazı modüllere bölünmüştür. Bu modüller, ürünlerin gelişim aşamasına, ilgili değerlendirme türüne ve değerlendirmeyi yürüten merciyeye göre tanımlanmaktadır.

Fikri, Sınai, Ticari Mülkiyet Hakları

Yeni Patent ve Telif Yasasının kabulü ile ülkenin bu konuda uluslararası standartları tutturması sağlanmıştır. Bulgaristan, 1995 yılında ses kayıtları konusunda Roma ve Cenevre Konvansiyonlarına taraf olmuş, fikri mülkiyet haklarının ihlali durumlarını cezai açıdan soruşturmak ve suçluları cezalandırmak amacıyla ceza kanunlarında değişiklikler yapmıştır. 1995 yılı Aralık ayında Uluslararası Fonografi Endüstrisi Federasyonu taklit edilmiş ses kayıtlarının en önemli dağıtıcısı konumundaki bir Romen firma ile anlaşmış ve bu anlaşma ile söz konusu dağıtıcı firma yalnızca lisanslı ürünlerin dağıtımını üstleneceği konusunda teminat vermiştir. Ancak alınan tüm önlemlere rağmen video, kompakt disk, ve bilgisayar programları sahteciliği önemli bir sorun olmaya devam etmiştir. Bu ürünlerin ihracatı uluslararası pazarlarda sorunlar yaratmaktadır.

Dağıtım Kanalları

Perkakendecilik

Perakende Satışlar (% Değişim)

	2001	2002	2003	2004	2005
Gıda	4,7	5,4	8,5	7,0	8,4
Gıda Dışındaki Ürünler	4,9	5,1	12,4	17,4	14,5
Toplam	4,8	5,2	11,1	13,8	12,5

Kaynak: The Economist Intelligence Unit, Bulgaria Country Profile 2007

Devlet mağazalarının özelleştirilmesi ve 1989 yılından sonra açılan yeni mağazalar ile birlikte perakendecilik sektörünün büyük çoğunluğu özel sektörün eline geçmiştir. Gıda malları satışlarının neredeyse tamamı özel sektördeki mağazalar ve satıcılar tarafından gerçekleştirilmektedir.

Büyük uluslararası perakende aktörlerinin ülkeye girmesi ile birlikte Bulgar perakendecilik sektörü bir dönüşüm sürecine girmiştir. Modern depolama tesislerinin nicelik ve nitelik olarak yetersiz olması geçmişte önemli bir sorun teşkil ederken, yapılan yatırımlarla bu sorun büyük ölçüde aşılmıştır.

Bulgaristan'ın ilk çağdaş perakende mağazası Stambouli isimli bir Güney Kıbrıs firması olup, 1984 yılında faaliyet göstermeye başlamıştır. Bu firma aynı zamanda 1990'lı yılların başlarında bugün ülke çapında bir zincir olan Bonjour mağaza zincirini Bulgar perakendecilik sektörüne sokmuştur. Lokal süpermarket ve gıda mağazaları olan Oazıs, Elemak, Dallas ve Fantastiko hem Bulgar hem de ithal gıda ürünlerini satışa sunan ilk modern süpermarketler olmuştur. Başta Alman/Avusturya ortaklığındaki Billa ve Koç Grubu'nun Ramstore isimli gıda market zincirleri olmak üzere, ülkeye son yıllarda yabancı market zincirleri giriş yapmıştır. Bu süpermarketlerle birlikte Bulgar tüketicileri çağdaş sergi rafları, soğutma rafları ve satış promosyonları ile tanışmıştır.

1999 yılında Alman Metro firması ülkeye giriş yapmıştır. Metro'nun ülkeye girişi ile perakendecilik sektöründe önemli değişiklikler olmuştur. Metro ülkede baştan başa mağaza açmıştır. Bu mağazaların açılması Bulgar halkının tüketim alışkanlıklarında ve ülkenin toptancılık piyasasında önemli değişikliklere neden olmuştur. Metro'nun pazara girişini Yunan tüketim malları mağaza zinciri Ena, Alman/Avusturya mağazası Billa, İngiliz Picadilly, Türk Ramstore ve Fransız yapı market Mr. Bricolage takip etmiştir. 2004 yılı itibarı ile ülkede tüketim malları satan başlıca zincir mağazaların sayısı şöyledir: Billa (20),

Fantastiko (18), Ramstore (3)(Ramstore www.ramstore.bg internet adresi üzerinden online alışveriş imkanı da sunmaktadır.), Bricolage (2). Alman Schwarz (Lidl) ve rakibi Alman Dohle (Hit) pazara yeni giriş yapan zincirlerdir. Ülkede elektrikli ve elektronik malzemeler ve ev eşyaları satan zincir mağazalar da bulunmaktadır. Yerel firmalar Technopolis ve Technomarket bu mağazaların en yaygın olanları ve en fazla ilgi çekenleridir. Fransız Mr. Bricolage ve Office One Superstore zincirleri uzmanlaşmış zincirler içinde en fazla tanınan yabancı mağazalardır. Carrefour ve Ikea 2008 yılında ülkede mağaza açmayı planlamaktadır. Özellikle hipermarket ve ucuzluk mağazaları formatında mağazaların gelecek yıllarda giderek artması beklenmektedir.

Bulgaristan'da Batı tarzı büyük alışveriş merkezleri 2006 yılı sonlarından itibaren açılmaya başlamıştır. Gelecek yıllarda büyük alışveriş merkezlerinin daha da önem kazanması ve yabancı firmaların bu alana da ilgi göstermesi beklenmektedir.

Sofya'nın merkezinde geçmişte department store olarak faaliyet gösteren TZUM, yenilenecek birkaç katlı bir alışveriş merkezi haline dönüştürülmüştür. Alışveriş merkezinde içlerinde Türk markalarının da bulunduğu (Altınbaş Kuyumculuk, Tiffany gibi) pek çok ünlü giyim, kozmetik, mücevher markasının mağazası ya da satış standı bulunmaktadır. Ayrıca, TZUM'un üst katında İtalyan tarzı ev ve bahçe mobilyaları, mutfaklar satan bir mobilya mağazası da bulunmaktadır.

Sofya'nın merkezinde, TZUM'un çok yakınında bulunan ve geçmişte bir sebze hali olan Centralni Hali, günümüzde iki katlı çok çeşitli gıda ürünlerinin satıldığı bir pasaj haline getirilmiştir. Pasajda aksesuar ve giyim mağazaları da bulunmaktadır. Pasajın ikinci katında ayrıca ayaküstü tüketim yapılabilecek yiyecek dükkanları da (Pizzacılar, dondurmacılar, sandviççiler gibi) bulunmaktadır.

Alışverişte caddelerin önemli bir rolü bulunmaktadır. Sofya'da pek çok tanınmış markaların mağazalarının bulunduğu ünlü caddeler bulunmaktadır. Bu caddelerden en fazla rağbet göreni Vitosha Bulvarıdır. Graf Ignatiev, Solunska ve Pirotska sokakları da başta giyim ve ayakkabı olmak üzere çeşitli mağazaların olduğu sokaklardır. Pazarda gerçekleştirilen araştırma sırasında bu caddelerde Türk markalarının mağazalarına da sıklıkla rastlanmıştır. Bunlardan bazıları TWEEN, Sarar, Mavi Jeans, Abbate, Vivid gibi markalardır. Sofya haricindeki büyük şehirlerde de bu tür alışveriş bölgeleri ve sadece yaya trafiğine açık alışveriş alanları bulunmaktadır.

Tüketici odaklı ticaret şovları ve mevsimlik pazarlar Bulgar perakendecilik sektörünün önemli bir parçasıdır. Sofya'daki Ulusal Kültür Sarayında her yıl düzenlenen "Christmas Bazaar" isimli tüketicilere yönelik fuar iki ay sürmekte ve yüzlerce firmaya yer vermektedir. Christmas Bazaar iki ay süresince geçici bir alışveriş merkezi haline bürünmektedir. Bu tür pazarlar gıda sektörü ve elektronik sektörü gibi sektörler için de sıklıkla gerçekleştirilmektedir.

2005 yılında özellikle gıda dışı tüketim mallarının perakende satışlarında yüksek artışlar (%14,5) gözlenmiştir. Genel olarak perakende satışlarına bakıldığında ise satışlarda güçlü bir büyüme gözlenmektedir. Satışlardaki söz konusu artışların sürekliliği bakımından hane halkı harcamaları ve gelirleri önemlidir. 2006 yılında perakende satışların 15 milyar \$'a ulaştığı tahmin edilmektedir. Perakende satış hacminin gelecek yıllarda da artmaya devam etmesi beklenmektedir.

Perakendecilik sektöründe faaliyet gösteren belli başlı firmaların web siteleri:

- Metro: <http://www.metrogroup.de>
- Migros Turk: <http://www.migros.com.tr>
- Rewe: <http://www.rewe.de>
- Stambouli: <http://www.stambouli.com>
- Planet Retail: <http://www.planetretail.net>

Toptancılık

Bulgaristan'ın toptancılık sektörü hala az gelişmiş düzeydedir. Geçmişte, Bulgar ürünlerinin toptan satışı, ürünleri perakendecilere doğrudan satan üreticiler tarafından, ithalat ise büyük devlet şirketleri tarafından gerçekleştirilmiştir. Günümüzde toptancılık sektöründe giderek artan bir şekilde özel şirketler faaliyet göstermektedir. Sofya'nın kuzeybatısındaki sanayi bölgesinde bulunan Ilientsi'deki depolama ve saklama tesisleri en önemli toptancılık merkezlerinden biridir. Ülke genelindeki perakendeciler Ilientsi'den büyük miktarlarda alımda bulunmaktadır.

Toptancıların çoğunluğu ithal ürünlerin dağıtımına odaklanmıştır. Ticarete serbestleşme pekçok yeni kurulan firmayı ticari faaliyette bulunmaya yöneltmiştir. Son yıllarda piyasaya çok sayıda yeni firma girmiş; bu da dağıtım ve hizmet faaliyetlerinin genişlemesine yol açmıştır. Pazarlama anlayışının ve bilgi teknolojilerinin gelişim göstermesi dağıtım alanındaki faaliyetleri hızlandırmakla kalmamış aynı zamanda pazar ekonomisi koşullarındaki bir yapıya dönüşümü kolaylaştırmıştır.

Tüketim mallarının dağıtımı, önemli alıcılar olan büyük perakende zincirlerine ve toptancılar aracılığı ile dolaylı olarak diğer müşterilere yapılan direkt satışlar halinde bir özellik sergilemektedir. Bazı firmalar ürünlerinin satışını, meşrubat veya bira üreticilerinin yaptığı gibi ulusal ölçekte faaliyette bulunan uzman satış ekipleri aracılığı ile yapmaktadır.

Ülke genelinde faaliyette bulunan sadece birkaç güçlü dağıtımçı olup, toptancı firmaların büyük bölümü küçük ve finansal açıdan zayıf firmalardır. Modern depolama tesislerinin yetersizliği önemli bir problem olarak görülmektedir.

Franchising

Ülkenin bağımsızlığını kazandığı 1989 yılına kadar Bulgaristan pazarında franchising bilinmezken, bağımsızlık sonrasında franchising çeşitli sektörlerde yayılmıştır. Ülkede franchising ile faaliyet göstermeye başlayan ilk firmalar daha ziyade uluslararası markaların dağıtım ve üretim haklarını almıştır. Bu markalar Pepsi-Cola, KFC Chicken, Pizza Hut, Dunkin Donut, Office 1 Superstore gibi markalar ve ünlü Avrupa giyim markalarıdır. Ekonominin istikrarlı bir seyir izlemesi Bulgar tüketicisinin, ucuz ve kalitesiz ürünlerden, kaliteli ve uygun fiyatlı ürünlere yönelmesini sağlamıştır. Aynı zamanda belirli bir hizmet kalitesi de talep edilmektedir.

Yapılan araştırmalara göre yapılan yatırımların geri dönüşünün daha hızlı ve karlı olduğu sektörler turizm, gıda sanayii, inşaat ve hizmetlerdir. Gıda ve hizmet sektörleri altındaki potansiyel sektörler ise matbaacılık, otomotiv ürünleri perakende ticareti ve araba kiralama, kuru temizleme, bilgisayar donanım dükkanları, fırıncılık, şekerleme ve hafif yemekler, fast food, otelcilik v.b. gibidir. Sofya, Varna, Filibe, Burgaz gibi büyük şehirler franchising alanında en iyi fırsatları sunmaktadır.

Franchising'in Bulgar pazarı için henüz yeni bir kavram olmasına rağmen Bulgar hukuk sistemi franchise anlaşmalarına yer vermektedir. Franchise anlaşmaları açısından önemli olan işçi/işveren ilişkilerini, sözleşme koşullarını, ticari markaları, patent ve telif haklarını tanzim eden düzenlemeler hukuk sistemi içinde yer almaktadır.

Ülkede franchise kurulmasında yaşanan en önemli sorun uygun yer bulmada yaşanmaktadır. Şehirlerde, özellikle Sofya'da düşük fiyatlı ve uygun yer bulmak çok zordur.

Doğrudan Pazarlama

Doğrudan pazarlama ile ürünlerin son tüketiciye ulaştırılması yöntemi Bulgaristan için henüz yenidir. Posta ile mal siparişi katalogları üzerinden alışveriş çok sınırlı düzeydedir. Bazı elektrikli süpürge ve kozmetik markalarının kapıdan satışları da yapılmaktadır. Bir Avusturya firması, dükkanlarda satılmayan mutfak gereç ve aletlerinin televizyon üzerinden satışını gerçekleştirmektedir. Evde gerçekleştirilen tanıtımlı satışlardan beklenen başarı sağlanamamıştır. Kozmetik markaları Avon ve Oriflame kozmetik alanında doğrudan satışlarda önemli başarı sağlamıştır.

Doğrudan pazarlama tekniklerinin, kırsal kesimdeki bazı altyapı eksiklikleri nedeni ile daha ziyade büyük şehirlerde tüketici gruplarına yönelik olarak kullanılması faydalı olacaktır.

Henüz çok yaygınlaşmamış olan elektronik ticaretin izleyen yıllarda artış göstermesi beklenmektedir.

İşadamlarının Pazarda Dikkat Etmesi Gereken Hususlar

Çalışma Saatleri

Bulgaristan'da mesai saatleri; sabah 8.00 – 9.00 'dan öğleden sonra 17.30'a kadardır. Genelde bir saatlik yemek arası verilmektedir. Haftada ortalama 40 saat çalışılan ülkede Cumartesi ve Pazar resmi tatil günleridir.

İklim

Karasal iklim hakimdir. Yıllık ortalama sıcaklık 10.5 derecedir.

Vize

Bulgaristan Türk vatandaşlarına vize uygulamaktadır. Normal vize süresi bir aydır. Şirketlere üç aydan bir yıla kadar oturma vizesi verilmektedir.

Yürürlüğe giren yeni Yabancılar Kanunu ile 1.1.1999 tarihinden itibaren sınır kapısında vize verilmesi uygulamasına son verilmiştir. Bulgaristan'dan transit geçiş için sınır kapılarında "gelir pulu" verilmesine devam edilmektedir. Söz konusu pullar Bulgaristan'ın dış temsilciliklerinden de temin edilebilmektedir. Transit geçiş süresi anılan Kanun ile 30 saatten 24 saate indirilmiş, ayrıca, Bulgaristan'a motorlu araçlarla giriş yapan yabancılara, kullandıkları aracın sahibi olduklarını gösteren bir belge ibraz etmeleri zorunluluğu getirilmiştir.

Ülkeye girişlerde istatistik kartlarının doldurulması zorunludur. Ülkede 48 saatten fazla kalan yabancıların yerel polise kayıt olmaları gerekmektedir. Oteller bu zorunluluğu müşterileri adına, otomatik olarak yerine getirmektedir. Özel pansiyonlarda kalan kişilerin, ülke girişinde doldurmuş oldukları istatistik kartlarını yasal olarak geçerli kılmak üzere, yerel polise başvurarak kayıt olmaları gerekmektedir.

Ulaşım

Air France, Alitalia, Austrian Air, British Airways, Lufthansa, MALEV, Swiss Air gibi büyük havayolu şirketleri Sofya'da hizmet vermektedir. Ulusal havayolu şirketi Balkan Havayolları'nın da Avrupa ve Ortadoğu'nun başkentlerine ve ABD'ye seferleri bulunmaktadır. Ayrıca, THY'nin başkent Sofya'ya seferleri de mevcuttur.

Sofya Havalimanı ve şehir merkezi arasındaki 12 km'lik uzaklık taksi ile 15-20 ABD \$'ı tutmaktadır. Ayrıca, havalimanı ve şehir merkezi arasında 30 dakikada bir kalkan otobüsler çalışmaktadır. Havalimanında "check in" süresi 45-120 dakika arasında değişmektedir.

İç hatlarda Sofya ve Karadeniz kıyısında Burgas ve Varna gibi kentlere havayolu ile ulaşmak mümkündür. Bunun dışındaki yerlere karayolu ya da demiryolları ile ulaşmak gerekmektedir. Bulgaristan pek çok şehri birbirine bağlayan demiryolu ağına sahiptir. Başkent Sofya'da şehir içi ulaşım otobüs ve tramvay ile sağlanmaktadır. Otobüs ve tramvay biletleri büfelerden yaklaşık 10 Leva karşılığında edinilebilmektedir.

Resmi Tatiller

1 Ocak	: Yeni Yıl Tatili
3 Mart	: Özgürlük Günü
1-2 Mayıs	: İşçi Bayramı
24 Mayıs	: Slav Dili Günü
25-26 Aralık	: Noel Tatili

DEĞERLENDİRME

En önemli batı komşularımızdan biri olan Bulgaristan, Türk dış ticareti açısından sınır komşumuz olmasından kaynaklanan yakınlık avantajı ve tüketim alışkanlıklarının benzerlikleri nedeni ile büyük önem taşımaktadır. 7,8 milyon nüfusa sahip ülkenin barındırdığı ve nüfusunun %9'unu oluşturan Türk nüfus, bu pazarın Türkiye için önemini daha da artırmaktadır. Önemli ulaşım koridorları üzerinde bulunan Bulgaristan pazarı Türkiye için üçüncü ülkelere açılım bakımından da önem taşıyan bir pazardır.

2007 yılında Avrupa Birliği'ne tam üye olan Bulgaristan, AB ile mevzuat uyumunu sağlamak için yürüttüğü yoğun çalışmaları tamamlamıştır. Bulgaristan bu bakımdan da Türkiye için önemli bir ticaret ortağı olma potansiyeli barındırmaktadır.

Ülke, bağımsızlığını kazanmasının ardından yaşadığı önemli ekonomik sorunları 1990'ların sonlarına doğru aşmış, 2000'li yıllarda istikrara kavuşmuştur. Ülke, 9,6 milyar \$'lık bir ithalat hacmine sahip olup, 1996 yılında DTÖ'ye üyeliğinin ardından pazarın liberalleşmesi yönünde önemli adımlar atmaya başlamıştır.

Günümüzde Bulgaristan pazarı, işleyişte bazı eksiklikler bulunmakla birlikte dış ticaret, kambiyo, gümrük mevzuatını batı standartlarına uyumlu bir hale getirmiş bulunmaktadır.

Ülkede üretilen mallar tüketici ihtiyaçlarını karşılayacak yeterlilikte değildir. Bu nedenle, Bulgar pazarı ithalata bağımlı bir yapıya sahiptir. Türkiye'nin ülkeye ihracatında son yıllardaki artışa rağmen, ihracat rakamları potansiyelin çok gerilerindedir. Diğer taraftan Bulgaristan'ın Türkiye'ye ihracatında ise en önemli payı ham madde ve ara malları almaktadır. Bulgar ihracatçıları gelişmiş bir pazar olan Türkiye'ye tüketim malları ihracatında zorlanmaktadır.

Ülke ile ticari ilişkiler sırasında yaşanan en önemli sorun, Kapıkule sınır kapısında hem Türk hem Bulgar tarafından kaynaklanan sorunlar nedeni ile uzun süreli bekleme yaşanmasıdır. Bulgaristan Türkiye'nin önemli ticaret ortakları olan Batı ve Doğu Avrupa'ya geçiş yolu üzerinde bulunmaktadır. Bu nedenle, Türkiye-Bulgaristan arasındaki gümrük geçişlerinin düzenli olarak yapılması Türkiye'nin hem Bulgaristan ile hem de diğer Avrupa ülkeleri ile ticari ilişkileri açısından çok önemlidir. İş yükünün önemli bir kısmını taşıyan Kapıkule sınır kapısının iş yükünün azaltılması ve gümrük işlemlerinin azaltılması Bulgaristan-Türkiye ikili ticaretine olumlu katkıda bulunacağı gibi, Avrupa ülkeleri ile ticareti kolaylaştıracaktır. Sorunun çözümüne yönelik olarak 2005 yılı Haziran ayında Bulgaristan-Türkiye arasında TIR trafiğine açılan ikinci sınır kapısı Hamzabeyli-Lesovo sınır kapısı ise yeterince verimli kullanılmamaktadır.

Türk işadamlarının ülkeye ziyaretleri öncesinde vize temini sırasında yaşanan zorluklar, ikili ticareti olumsuz yönde etkileyen diğer bir husustur.

Bulgaristan pazarı 2000'li yıllarla birlikte bir dönüşüm sürecine girmiştir. Ülkeye giriş yapan çok sayıda yabancı sermayeli perakende zincirleri Bulgar halkının tüketim ve alışveriş alışkanlıklarının değişmeye başlamasına neden olmuştur. Ayrıca son yıllarda Bulgar pazarına çok sayıda Batılı firmanın girmesi ile pazardaki rekabet giderek artmıştır. Bulgaristan pazarına sürekli ihracat gerçekleştirmeyi hedefleyen Türk firmalarının, ürünlerin doğru bir şekilde pazarlanmasına önem vermesi gerekmektedir. Satış sonrası hizmetler konusu da dikkat edilmesi gereken bir husustur. Pazara giriş öncesinde firmalarımızın ayrıntılı bir ön araştırma yapması büyük önem taşımaktadır. Türk firmalarının ülkede doğru bir ticari ortak bulması için Bulgar Sanayi ve Ticaret Odası-BCCI

ve Bulgar Sanayi Birliği-BIA bünyesinde kayıtlı firmalarla irtibata geçmesi yararlı olacaktır. Bulgar kanunları uyarınca, bu kuruluşlara üye olma zorunluluğu bulunmamakla birlikte, düzgün faaliyet gösteren, ciddi firmalar bu kuruluşlardan birine üye olmayı tercih etmektedir.

Ülkede artan rekabete yalnızca Batılı ülkelerin firmaları değil, aynı zamanda Çin, Tayvan, Güney Kore gibi uzakdoğulu firmalar da neden olmaktadır.

Ülkeye düzenlenen heyet programlarına katılım, ülkedeki firmalar ve kamu kurumları ile iletişim kurmada en etkili yöntem olmaktadır. Diğer taraftan başta ihtisas fuarları olmak üzere fuarlara katılım da tanıtım açısından önem taşımaktadır.

Türk firmalarının rekabet edebilirliğini etkileyen en önemli husus uygun fiyattır. Bulgar tüketicileri ürün tercihinde kaliteyi de gözönünde bulundurmakla birlikte, hala uygun fiyat koşulunu aramaktadır.

Bulgaristan'da artan rekabet koşullarına uyum sağlayabilmek bakımından ülkede Türk ürünlerinin etkin tanıtımı önem taşımaktadır. Türk ürünlerinin açılacak bir "show room"da sürekli tanıtımının yapılması ülkede bir Türk ürünü imajı oluşturulması açısından önem taşımaktadır. Bu sayede Bulgar alıcılarının bu "show room"a gelerek ithalat talebinde bulunmaları da sağlanabilecektir. İtalya'nın tekstil alanında bir "show room"u bulunmakta olup, Çin'in de böyle bir projesi bulunmaktadır.

Ülkedeki yoğun rekabet ortamına bağlı olarak, gazetelerde zaman zaman Türk ürünlerine yönelik bazı asılsız haberler çıkabilmekte, bu da Türk ürünlerinin pazar kaybetmesine neden olabilmektedir.

Geçmişte bavul ticareti nedeni ile oluşan kalitesiz Türk mali imajı, günümüzde Bulgar pazarında kaliteli Türk ürünlerinin tanınmaya başlanması ile birlikte ortadan kalkmış durumdadır. Türk malları kaliteleri ile tanınmakta ancak fiyat dezavantajı nedeni ile tercih edilmeyebilmektedir.

Bulgaristan'da iş yapmak isteyen Türk firmalarının sektörel ticaret odaları ile irtibata geçerek ticari partner arama yoluna gitmelerinde fayda bulunmaktadır. Aynı zamanda özellikle bölgesel yatırımlarda belediyeler ile irtibata geçilmesinde yarar vardır. Belediyelerle irtibata geçmek isteyen firmaların Bulgaristan Yatırım Ajansı ile irtibata geçerek bilgi alması mümkündür. Ajansın Bulgaristan'daki tüm belediyelerde bir temsilcisi bulunmaktadır.

Bulgaristan'ın stratejik konumu, ülkeyi Güneydoğu Avrupa'nın lojistik merkezi ve Avrupa ve Asya arasında ulaşım, enerji ve telekomünikasyon alanlarında bir kesişim noktası yapmaktadır. Ülkenin karayolları ve demiryolları Batı Avrupa, Türkiye ve Orta Doğu'ya açılan yollar olmaları nedeniyle önem taşımaktadır. Ülkenin Karadeniz kıyılarındaki limanları Ukrayna, Rusya ve Akdeniz ülkelerine kolay ulaşım olanağı sunmaktadır. Ayrıca Tuna nehri üzerinden Merkezi ve Batı Avrupa ülkelerine doğrudan bağlantı yapmak da mümkündür. Altyapı konusunda yeni projeler oluşturulmaya başlanmıştır. Bunlardan en önemlileri Avrupa ulaşım koridorları projeleri, Sofya ve Burgaz havaalanı projeleridir. Diğer altyapı projeleri ise: Bulgar Devlet Demiryolları-BDZ'nin yeniden yapılandırılması, ulusal karayolu ağının rehabilitasyonu, TEM (Trans-European Motorway) otoyolu gibi projelerdir.

ADRESLER

T.C. Sofya Büyükelçiliği Ticaret
Müşavirliği
80, Vasil Levski Blvd.
1000 SOFIA / BULGARIA
Tel: 00 359-2/ 981 82 22, 87 14 64
Fax: 981 61 65
E-mail: dtsofia@bitex.com

Bulgaristan Cumhuriyeti Büyükelçiliği
Atatürk Bulvarı No:124
06680 Kavaklıdere/Ankara
Tel: 0 312 4267455
Faks: 0 312 4273178

Bulgaristan Cumhuriyeti Edirne
Başkonsolosluğu
Talat Paşa Asfaltı No: 31
22100 Edirne
Tel: 0 284 2251069
Faks: 0 284 2251069

Bulgaristan Cumhuriyeti İstanbul
Başkonsolosluğu
Zincirlikuyu Cad. No: 44
Ulus-Levent/İstanbul
Tel: 0 212 2692216
Faks: 0 212 2641011

TİCARET ODALARI

Bulgarian Chamber of Commerce and
Industry
(Bulgar Sanayi ve Ticaret Odası)
42, Parchevitch St.
1000 Sofia
Tel: (359)(2) 987-2631; 980-9899
Faks: (359)(2) 987-32-09
E-mail: bcci@bis.bg
Internet: <http://www.bcci.bg>

Bulgarian International Business
Association
(Uluslararası Ticaret Birliği)
55 Al. Stambolijski Blvd., floor 3
tel/fax: 9819169, 9819564, 988 6776
E-Mail: office@biba.bg
Internet: <http://www.biba.bg>

Bulgarian Industrial Association
(Bulgar Sanayi Birliği)
16-20, Alabin Street
1000 Sofia
Tel: (359)(2) 980-9096; 980-9103; 980-
9916
Faks: (359)(2) 987-2604
E-mail: office@bia-bg.com
Internet: <http://www.bia-bg.com>

American Chamber of Commerce in
Bulgaria
(Amerikan Ticaret Odası)
Business Park Sofia, no: 2, kat 6, 1715
Sofia
Tel: (359 2) 9769 565, 9769 566
Faks: (359 2) 9769 569
E-mail: amcham@amcham.bg
Internet: <http://www.amcham.bg>

Bulgarian Building and Construction
Chamber
(Bulgar İnşaat Odası)
23, Chumerna St.
1202 Sofia
Tel: (359)(2) 988-6861; 988-63-92, 988-
6393
Faks: (359)(2) 988-6860
E-mail: bbcc@bnc.bg

Bulgaria Builders Association
(Bulgar Müteahhitler Birliği)
6 Sveta Nedelya Sq.
1000 Sofia
Tel: (359)(2) 88-3169
Faks: (359)(2) 876-8647

Bulgarian Association of Information
Technology
(Bulgar Bilgi Teknolojileri Birliği)
7A, Graf Ignatiev St.
1000 Sofia
Tel: (359)(2) 980-4377
Faks: (359) (2) 987-3655

Bulgarian Franchising Association
(Bulgar Franchising Birliği)
6, Tsar Simeon St., Entr. II, Ap. 12
9000 Varna
Tel/Faks: (359)(52) 600-724

Bulgaria Economic Forum
(Bulgaristan Ekonomik Forumu)
86, Vitosha Blvd., Floor 2
Sofia
Tel: (359) (2) 951 52 59, 951 57 59
Faks: (359) (2) 953 29 24
E-mail: info@biforum.org

Bulgar-Türk İşadamları Derneği
(BUTİD)
(Bulgarian Turkish Businessmen
Association)
19 Tsar Boris III Blvd. Entry A, Floor 6,
Apt:47 1612 Sofia
Tel: +359 2 952 10 93; 51 92 84; 951 66
59
Faks: +359 2 51 55 15
Türk-Bulgar İşadamları Federasyonu
(TUBIAF)
(Turkish Bulgarian Businessmen
Federation)
50 ul Graf Ignatiev 1000 Sofia
Tel-Faks: +359 2 987 18 15; 981 56 67
E-mail: tubiaf@bitex.com

BULGARİSTAN-TÜRKİYE İŞADAMLARI
DERNEĞİ (BUTİŞAD)
(Bulgaria-Turkey Businessmen
Association)
40 ul Hristo Botev, Floor 2, Burgas
Tel-Fax: +359 56 80 32 45; 80 32 46; 80
32 47
E-mail: butisad@mbox.digsys.bg

BAŞLICA KAMU KURULUŞLARI

Ministry of Agriculture and Forestry
(Tarım ve Ormancılık Bakanlığı)
55, Khristo Botev Boulevard
1000 Sofia
Tel: (359)(2) 985 111 99
Faks: (359)(2) 981-7955/ 981-7542
E-mail: press@mzgar.government.bg
Minister@mzgar.government.bg

Ministry of Culture
(Kültür Bakanlığı)
17, Alexander Stamboliiski Street
1000 Sofia
Tel: (359)(2) 86-111
Faks: (359)(2) 981-8145

Ministry of Defense
(Savunma Bakanlığı)
1, Aksakov Street
1000 Sofia
Tel: (359)(2) 54-6001
Faks: (359)(2) 987-9693
E-mail: mod-deo@bulnet.bg

Ministry of Environment and Water
(Çevre ve Su Bakanlığı)
67, William Gladston Street
1000 Sofia
Tel: (359)(2) 940 60 00
Faks: (359)(2) 988 59 13
E-mail: feedback@noew.government.bg

Ministry of Finance
(Maliye Bakanlığı)
102, Rakovski Street
1000 Sofia
Tel: (359)(2) 985 91-988 1207
Faks: (359)(2) 980-6863
Ministry of Health
(Sağlık Bakanlığı)
2, Sveta Nedelia Square
1000 Sofia
Tel: (359)(2) 8631
Faks: (359)(2) 80-0031

Ministry of Economy
(Ekonomi Bakanlığı)
12, Batenberg Street
1000 Sofia
Tel: (359)(2) 94071
Faks: (359)(2) 9872190

Ministry of Interior
(İçişleri Bakanlığı)
29, Shesti Septemvri Street
1000 Sofia
Tel: (359)(2) 987-7511
Faks: (359)(2) 987-7967

Ministry of Foreign Affairs
(Dışişleri Bakanlığı)
2, Alexander Zhedanov Str.
Sofia
Tel: (359) (2) 9482999
Faks: (359) (2) 971 2413
E-mail: e.dimitrova@mfa.government.bg

Ministry of Regional Development and
Public Works
(Bölgesel Kalkınma Bakanlığı)
17-19, Kiril I Metodii Street
1000 Sofia
Tel: (359)(2) 940 59
Faks: (359)(2) 987-2517

Ministry of Transport and
Communications
(Ulaştırma ve Haberleşme Bakanlığı)
9, Vasil Levski Street
1000 Sofia
Tel: (359)(2) 940-50
Faks: (359)(2) 988-5094

Ministry of Labour and Social Policy
(Çalışma ve Sosyal Güvenlik
Bakanlığı)
2, Triaditsa Street
Sofia
Tel: (359)(2) 91 408
Faks: (359)(2) 986 13 18

Invest Bulgaria Agency
(Yabancı Yatırım Ajansı)
3, Sveta Sofia Street
1000 Sofia
Tel: (359)(2) 980-0918
Faks: (359)(2) 980-1320
Website:
<http://www.investbg.government.bg/>

Privatisation Agency
(Özelleştirme Ajansı)
29, Aksakov Street
1000 Sofia
Tel: (359)(2) 987-3294
Faks: (359)(2) 980-2647
Internet:
<http://www.priv.government.bg/indexen.html>
E-mail: bgpriv@mbox.digsys.bg

State Agency of Energy and Energy
Resources
(Devlet Enerji ve Enerji Kaynakları
Ajansı)
8, Triaditza Street
1000 Sofia

Tel: (359)(2) 54 909
Faks: (359)(2) 980 76 30

State Telecommunications Commission
(Telekomünikasyon Komisyonu)
6, Gurko St.
1000 Sofia
Tel: (359)(2) 949-2335
Faks: (359)(2) 987-0695

Bulgarian Agency for Standardization
and Metrology
(Bulgar Standardizasyon ve Metroloji
Ajansı)
21, Shesti Septemvri Street
1000 Sofia
Tel: (359)(2) 988 5043/ 980 8920
Faks: (359)(2) 986-1707

General Customs Directorate
(Gümrük Genel Müdürlüğü)
1, Aksakov Street
1000 Sofia
Tel: (359)(2) 869222/98 591
Faks: (359)(2) 980-6897

Patent and Trademark Office
(Patent ve Marka Ofisi)
52-B G. M. Dimitrov Street
1000 Sofia
Tel: (359)(2) 711-3302
Faks: (359)(2) 70-8325
KAMU İŞLETMELERİ

Bulgarian National Bank
(Bulgar Merkez Bankası)
1, Alexander Battenberg Sq.
1000 Sofia
Tel: (359)(2) 91459
Faks: (359)(2) 980-2425
Internet: <http://www.bnb.bg>

Bulgarian State Railroad
(Bulgar Devlet Demiryolları)
3, Ivan Vazov Street
1000 Sofia
Tel: (359)(2) 981-1110
Faks: (359)(2) 987-7151

Bulgarian Telecommunications Company
(Bulgar Telekomünikasyon Şirketi)

8, General Totleben Street
1000 Sofia
Tel: (359)(2) 949-4438
Faks: (359)(2) 951-5355
Website: <http://www.btc.bg>

National Electric Company
(Ulusal Elektrik İşletmesi)
5, Veslets Street
1040 Sofia
Tel: (359)(2) 54-90; 980-1659
Faks: (359)(2) 87-5826

Bulgargas
66, Filipovsko Shosse, Ljulin -2
PO Box 3
1336 Sofia
Tel: (359)(2) 925-0401; (359) (2) 259-074
Faks: (359)(2) 984-25313

ULUSLARARASI FİNANSAL
KURULUŞLAR

European Bank for Reconstruction
and Development-EBRD
17, Moskovska Street
1000 Sofia
Tel: (359)(2) 987-6611
Faks: (359)(2) 981-5336

PHARE Programı-Avrupa Yatırım
Bankası
World Trade Center
36, Dragan Tsankov Street
1040 Sofia
Tel: (359)(2) 97-33-240 or 97-33-857
Faks: (359)(2) 97-33-872

World Bank
(Dünya Bankası)
36, Dragan Tsankov Street
World Trade Center
1040 Sofia
Tel: (359)(2) 973-3220, 973-3219

Faks: (359)(2) 971-20-45
E-mail: epatterson@worldbank.org

BANKALAR

T.C. Ziraat Bankası
19 Sveta Nedelia Sq.,
Sofia 1000
Tel: (359) (2) 980 00 87, 980 66 61
Faks: (359) (2) 980 21 13

Demirbank Bulgaria
8 Tzar Osvoboditel Str.
Sofia 1000
Tel: (359) (2) 989 44 44
Faks: (359) (2) 989 48 48
E-mail: info@demirbank.bg
Internet: <http://www.demirbank.bg>
Varna Şubesi:
Tel: (359) (2) 63 21 01, 02, 08

Ülkede faaliyet gösteren tüm bankaların
adresleri Bulgar Merkez Bankası'nın
internet sitesinden temin edilebilir.
<http://www.bnb.bg>

BULGARİSTAN HAKKINDA BİLGİ EDİNİLEBİLECEK İNTERNET ADRESLERİ

www.president.bg The President of Bulgaria-Bulgaristan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı
www.government.bg Bulgarian Government-Bulgaristan Hükümeti
www.parliament.bg National Assembly-Bulgar Parlamentosu
www.mi.government.bg Ministry of Economy-Ekonomi Bakanlığı
www.mt.government.bg Ministry of Transport and Telecommunications-Ulaştırma ve Haberleşme Bakanlığı
www.minfin.government.bg Ministry of Finance-Maliye Bakanlığı
www.mzgar.government.bg Ministry of Agriculture and Forestry-Tarım ve Ormanlık Bakanlığı
www.mvr.bg Ministry of Internal Affairs-İçişleri Bakanlığı
www.priv.government.bg Privatisation Agency
http://www.investbg.government.bg INVESTBULGARIA Agency-Yabancı Yatırım Ajansı
www.biforum.org BulgariaEconomic Forum-Bulgar Ekonomik Forumu
www.bulgarianspace.com/cmp Center of Mass Privatization
www.bepc.government.bg Bulgarian Export Promotion Centre-Bulgar İhracatı Geliştirme Merkezi
www.bnb.bg Bulgarian National Bank-Bulgar Merkez Bankası
www.bse-sofia.bg Bulgarian Stock Exchange- Bulgar Menkul Kıymetler Borsası
www.bia-bg.com Bulgarian Industrial Association-Bulgar Sanayi Birliği
www.bcci.bg Bulgarian Chamber of Commerce and Industry-Bulgar Sanayi ve Ticaret Odası
www.bol.bg/biba Bulgarian Internatioanl Business Association-Bulgar Uluslararası Ticaret Birliği
www.bas.bg Bulgarian Academy of Science-Bulgar Fen Bilimleri Akademisi
www.seeurope.net Buniness Portal on SEEurope-Ticaret Portalı
www.online.bg Genel Bilgi
www.bulgaria.com Genel Bilgi
www.dir.bg Genel Bilgi
www.mac.doc.gov/eebic/countryr/bulgaria.htm CEEBIC Homepage for Bulgaria
cscentraleurope.org Commercial Service Offices in Central and Eastern Europe
www.nsi.bg National Statistical Institute-Ulusal İstatistik Enstitüsü
www.musavirlikler.gov.tr T.C. Sofya Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği web sitesi

KAYNAKÇA

Dış Ticaret Müsteşarlığı İstatistikleri
The Economist Intelligence Unit Bulgaria Country Report, July 2007-September 2007
Updater
The Economist Intelligence Unit Bulgaria Country Profile, 2007
Bulgaristan Yerinde Pazar Araştırması Raporu, İGEME, Aralık 2004
T.C. Sofya Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği web sitesi, www.musavirlikler.gov.tr
Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, <http://www.deik.org.tr>
Bulgarian Small and Medium-Sized Entrp. Bulgarian Ministry of Industry
DTM Ülke Notları
Türkiye-Bulgaristan Serbest Ticaret Anlaşması, DTM, Mart 1999
Investing in Bulgaria, Bulgarian Export Promotion Centre
Bulgaria a Trading Partner, Bulgarian Export Promotion Centre
Central and Eastern Europe Business Information Center
<http://www.mac.doc.gov/CEEBIC/>
Bulgarian Foreign Investment Agency, Bulgaria Business Guide
Bulgarian National Bank, <http://www.bnb.bg>